

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**VIEGLĀKA SODA NOTEIKŠANA NEKĀ LIKUMĀ PAREDZĒTAIS
SODS**

BAKALAURA DARBS

Autors: **Ilze Logina**
Studenta apliecības Nr.: il09054
Darba vadītājs: Mag.iur. Evija Vīnkalna

RĪGA 2012

ANOTĀCIJA

Krimināllikuma 49.panta regulējums nav pietiekami precīzs un viennozīmīgs, kas nenodrošina soda mērķa sasniegšanu.Šī iemesla dēļ, lai noteiktu taisnīgu sodu, piemērojot Krimināllikuma 49.pantu, nepieciešams pārzināt tiesu praksē nostiprinātās atziņas.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods regulējumu un piemērošanas galvenos principus.Ir nepieciešams noskaidrot būtiskākās teorētiskās atziņas un apkopot tiesu prakses nozīmīgākos piemērus, kā arī saskatīt problēmas saistībā ar Krimināllikuma 49.panta piemērošanu Latvijā.

Autore aplūkos aktuālākās problēmas saistībā ar KL 49.panta piemērošanu, izvērtēs KL regulējumu, kā arī izteiks priekšlikumus soda mērķa efektivitātes palielināšanai.

Atslēgvārdi: vieglāks sods, brīvības atņemšana, vadlīnijas, atbildība, vainīgā personība.

ANNOTATION

The regulation of paragraph Nr. 49 of the Criminal Law is not enough precise and unequivocal, that often does not ensure consummation of the aim of punishment. For this reason, it is necessary to have a good knowledge of cognitions that are fixed in case law for application paragraph Nr. 49 of the Criminal Law in order to set a fair punishment.

The aim of the bachelor work is to explore the regulation of imposition of a more lenient penalty than provided for by a law. It is necessary to clarify the most essential theoretical cognitions, and to summarize the most important examples of case law, and also to notice difficulties in connection with application of paragraph Nr. 49 of the Criminal Law.

The author will deal with the most pressing problems in connection with application of paragraph Nr. 49 of the Criminal Law, will appraise the regulation of Criminal Law, as well as will propose about increase in effectivity of the aim of punishment.

The keywords: more lenient penalty, deprivation of liberty, guidelines, liability, the guilty personality.

SATURS

IEVADS	5
VIEGLĀKA SODA NOTEIKŠANAS NEKĀ LIKUMĀ PAREDZĒTAIS SODS JĒDZIENS UN BŪTĪBA	7
1.1 Jēdziena vēsturiskā attīstība.....	7
1.2 Viegļāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods būtība	13
2. KRIMINĀLLIKUMĀ IETVERTĀ REGULĒJUMA RAKSTUROJUMS UN PIEMĒROŠANA.....	25
2.1 Viegļāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods pamats.....	25
2.1.1 Atbildību mīkstinošie apstākļi	25
2.1.2 Vainīgā personība.....	32
2.2 Viegļāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods šķēršļi.....	37
3. VIEGLĀKA SODA NOTEIKŠANAS NEKĀ LIKUMĀ PAREDZĒTAIS SODS INSTITŪTA REGULĒJUMS ĀRVALSTĪS	43
KOPSAVILKUMS.....	49
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS.....	51

IEVADS

Attīstoties krimināltiesībām, mainās arī kriminālsodu politikas tendences. Arvien biežāk rodas diskusijas par Krimināllikuma¹ (turpmāk - KL) regulējuma efektivitāti un soda noteikšanas pareizību. Teorētiķu vidū popularizējas soda attālināšana no nežēlīgas sankcijas tuvāk cilvēktiesību respektēšanai un notiesāto personu ātrākai un vienkāršākai atgriešanai sabiedrībā. Ņemot vērā to, ka KL noteiktie sodi ir ievērojami bargāki nekā citviet Eiropas Savienībā, teorētiķi un praktiķi piekrīt tam, ka ir radusies nepieciešamība atkal grozīt KL regulējumu.

Tomēr pagaidām grozījumi nav veikti, tādēļ tiesām atliek izmantot visas ar KL piešķirtās tiesības un, nosakot sodu, izmantot KL Vispārīgajā daļā ietvertos soda noteikšanas principus, kas pieļauj veikt būtiskas atkāpes no KL Sevišķās daļas pantu sankcijās noteiktā. Ar to palīdzības izvērtē apsūdzētā personību un konstatē tā atbildību mīkstināšos, kā arī atbildību pastiprinošos apstākļus, kas nepieciešami, lai noteiktu piemērotāko soda veidu un mēru.

Bieži vien tiesas, ievērojot taisnīguma un humānisma principu, nonāk pie secinājuma, ka KL Sevišķās daļas sankcijās sodi ir pārāk bargi, tāpēc izmanto iespēju piemērot soda samazināšanas iespējas, piemēram, KL 49.pantu un nosaka vieglāku sodu nekā likumā paredzētais sods. Piemērojot KL Vispārīgās daļas normas, nereti rodas dažādas interpretācijas problēmas, par ko liecina pretrunīga un neviendabīga tiesu prakse. Tieši KL 49.pants un ar to saistītie problēmjautājumi tiks pētīti šajā bakalaura darbā.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods institūtu. Tā sasniegšanai izvirzīti šādi veicamie uzdevumi: izpētīt vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods jēdzienu un būtību, vispirms pievēršoties tā vēsturiskajai attīstībai Latvijā. Nepieciešams noskaidrot arī KL 49.panta saturu. Tiks apskatīta tiesu prakse, tādējādi noskaidrojot problēmas, kādas rodas ar KL 49.panta piemērošanu. Autore veiks arī salīdzinājumu ar ārvalstu kriminālkodeksu regulējumu, meklēs iespējamus problēmu risinājumus un izteiks priekšlikumus.

Šī darba ietvaros, autore aprobežosies ar KL 49.panta pētīšanu, neaplūkojot KL 49¹.pantu, kurā arī kā viena no iespējām ir paredzēta vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods. Lai arī rezultāts ir analogisks KL 49.pantam, tomēr KL 49¹.pantā ir atšķirīgs

¹ Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2012. gada 15.aprīlī]

labvēlīgo seku iestāšanās pamatojums -ir pārkāptaspersonas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, kas nav tieši atkarīgs no pašas personas.²

Lai sasniegtu izvirzītos uzdevumus, tiks izmantotas zinātniski pētnieciskās metodes. Pamatā tiks pielietota analītiskā metode, pētot gan normatīvos aktus, gan tiesu praksi, arī citus tiesību avotus, kā rezultātā tiks izdarīti secinājumi un izteikti priekšlikumi. Salīdzinošā metode tiks izmantota, vērtējot Latvijas autoru viedokļus par vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods institūtu, kā arī aplūkojot ārvalstu regulējumu. Analizējot normatīvo regulējumu, tiks izmantotas tiesību normu iztulkošanas metodes. Vēsturiskā metode tiks izmantota, apskatot vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods rašanos un attīstību.

Darbā tiks izmantoti likumi (Latvijas Republikas Satversme, Krimināllikums, ārvalstu kriminālkodeksi) un to komentāri, periodika „Jurista Vārds”, monogrāfijas par krimināltiesību jautājumiem, tiesu prakse, kā arī ārvalstu juridiskā literatūra.

Bakalaura darbs sastāv no trīs nodaļām. Pirmajā nodaļā secīgi iekļauts vēsturiskais apskats, vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods būtība, otrajā nodaļā analizēts KL regulējums un tiesu prakse. Trešajā nodaļā veikts salīdzinājums ar ārvalstu regulējumu.

²Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, 2011. 5.jūlijs, nr. 27 (674). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=232510> [aplūkots 2012. gada 18.maijā]

VIEGLĀKA SODA NOTEIKŠANAS NEKĀ LIKUMĀ PAREDZĒTAIS SODS JĒDZIENS UN BŪTĪBA

1.1 Jēdziena vēsturiskā attīstība

Laika gaitā, attīstoties tiesībām, ir zudusi viduslaiku izpratne par sodu, kad cietuši puseatriebās vainīgajam, izmantojot tādus nežēlīgus atmaksas veidus kā rokas nociršana, saraustīšana uz moku rata un dzīva aprakšana. Gluži pretēji, mūsdienu kriminālsodu politikā vērojama tendence piespriest pēc iespējas vieglāku soda veidu³, kas nebūtu saistīts ar brīvības atņemšanu. Tas nepieciešams, lai notiesātās personas ātrāk varētu atgriezties savā ierastajā sociālajā vidē, tādējādi aiztaupot ilgstošu resocializācijas procesu. Brīvības atņemšanas sods tiek kritizēts, jo tas neraisa pārliecību cilvēktiesību aizstāvju vidū par šī soda efektivitāti, jo pēc tā izciešanas, daudzi turpina izdarīt noziedzīgus nodarījumus. Šis ir viens no iemesliem, kādēļ tiesas bieži vien piespiež vieglākus sodus, neizvēloties brīvības atņemšanu.

Šī brīža kriminālsodu politikas realizācija ir atkarīga no KL noteiktā, kura aktuālā redakcija arvien vairāk līdzinās modernam kodeksam. To apliecina, piemēram, 2011. gada 1. decembra likums⁴, ar kuru no KL teksta ar 2012. gada 1. janvāri tika izslēgts nāves sods. Vēl joprojām turpinās KL teksta pārveidošana ar mērķi to modernizēt un padarīt KL regulējumu efektīvāku. Izmaiņas skar arī vieglāka soda noteikšanas institūtu. Taču pirms aplūkot šī brīža KL regulējumu, lai pilnīgāk izprastu vieglāka soda noteikšanas institūtu, darba autore uzskata par noderīgu aplūkot tā rašanos un vēsturisko attīstību.

Kā jau minēts iepriekš, sākotnējās krimināltiesību normās Latvijas teritorijā bija sastopamas asinsatriebības un izpirkuma paražu iezīmes.⁵ Livonijas laikā vācu feodāļu izstrādātās zemnieku krimināltiesību normas paredzēja dažādus noziegumus, kurās smagākais no tiem bija slepkavība. Ja slepkavība nebija izdarīta ar nodomu, tā laika likums paredzēja iespēju sodu samazināt, mīkstināt vai izlīgt.⁶ Jau tad zemniekiem bija jāpierāda vainu mīkstinājošiem apstākļi, lai tiesnesis varētu samazināt sodu.⁷ Tātad, jau sākotnēji, par pamatu ņemot personas nodomu, likumi pieļāva soda mīkstināšanu.

³Ar katru gadu apsūdzētajiem tiek piespriesta nosacīta notiesāšana un piespiedu darbs biežāk nekā brīvības atņemšana, taču salīdzinoši maz tiek piespriesti naudas sodi. Tā piemēram, 2009. gadā 36% notiesāto tika noteikts brīvības atņemšanas sods, 2010. gadā 32%, savukārt 2011. gadā - 36% no notiesātajām personām. 2011. gadā ar brīvības atņemšanu notiesāti 29%, nosacīti notiesāti 39%, piespiedu darbs noteikts 28% notiesāto. No brīvības atņemšanas sodiem biežāk tiek piespriesti mazāki sodu izciešanas laiki. TIS Statistika. Kriminālietu statistikas pārskati. Pieejams:

https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=E6A921F0C9B4AB0A5C9C100A2AB920DB&gropid=tisstat&topmenuid=151 [aplūkots 2012. gada 12. maijā]

⁴Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2011. 20. decembris, nr.199(4597).

⁵Kalniņš V. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture I. Rīga: "Zvaigzne", 1972, 27.lpp.

⁶Turpat, 94., 95.lpp.

⁷Turpat, 99.lpp.

Soda noteikšana iepriekš minētajos laika periodos bija kazuistiska un barga. Par centrālo mērķi tika izvirzīta vainīgā sodīšana. Tiesa stingri vadījās pēc normās paredzētajiem sodiem, tādējādi pakļaujot nozieguma izdarītāju stingra un nežēlīga soda saņemšanai, neatstājot personai iespēju aizstāvēties un saņemt taisnīgu tiesas spriešanu mūsdienu izpratnē.

1845. gada "Sodu likumos par kriminālsodiem un pārmācīšanas sodiem" vispārējā daļā bija sīki uzskaitīti apstākļi, kas pamazināja vai palielināja vainu un sodu. Normās bija ietverta norāde, kā tiesai rīkoties, saskatot šādus apstākļus - kādās robežās tā sodu varēja mīkstināt vai paaugstināt. Tik izsmeļošs uzskaitījums nebija lietderīgs, jo nevarēja aptvert visus gadījumus - apstākļus, kādos noziedzīgs nodarījums varēja tikt izdarīts. Šobrīd šādi apstākļi tiek ietverti kriminālkodeksu sevišķajās daļās, kad raksturo līdzīgu sastāvu pazīmes.⁸

Mūsdienu Krimināllikumam līdzīgākas normas parādījās Krievijas 1903. gada Sodu likumos, kas gan uzreiz pēc to pieņemšanas nestājās spēkā. Pakāpeniski tie tika ieviesti Latvijas teritorijā vācu okupācijas režīma vajadzībām. 1917. gada 14. maijā vācu militārā okupācijas vara pasludināja tos par spēkā esošiem iekarotajā teritorijā.⁹ Pēc tam, 1918. gada 6. decembrī, Latvijas Tautas Padome tos atstāja spēkā. Ar 1920. gada 15. marta likumu 1903. gada Sodu likumi stājās spēkā arī Latgalē, ar ko Latvijas Tautas Padome unificēja Latvijas krimināltiesības.¹⁰

Sodu likumu 53.-59. pantā bija paredzēta soda mīkstināšana un aizstāšana. Tā Sodu likuma 53. pantā, konstatējot vainu pamazinošus apstākļus, vainīgajam sods bija mīkstināms. Soda mīkstināšana izpaudās kā aizliegums piespriest augstāko sodu, kāds paredzēts par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu. Savukārt, ja likumā bija noteikta soda zemākā robeža, tad tiesa varēja sodu pamazināt līdz attiecīgā soda veida zemākajam likumīgajam apmēram. Ja par attiecīgu noziedzīgu nodarījumu zemākā robeža nebija noteikta, tiesa varēja noteikt sodu līdz tādām apmēram, kāds noteikts par konkrētā soda veidu vai arī piemērot nākamo vieglāko soda veidu.¹¹

Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (turpmāk - LPSR) laikā (no 1918. gada decembra līdz 1920. gada janvārim) Latvijā netika kodificētas krimināltiesības. Krimināltiesiskais regulējums bija īpatnējs - atsevišķu normatīvo aktu normās tika noteikts zemākais soda mērs, kādu iespējams piemērot, bet tiesa pati varēja izlemt, cik augsts sods tiks

⁸Mīncis P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 306.lpp.

⁹Kalniņš V. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture II. Rīga: "Zvaigzne", 1980, 176.lpp.

¹⁰Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Lēbera D.A. red. Rīga: Fonds "Latvijas Vēsture", 2000, 206., 207.lpp.

¹¹1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotajiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķās komisijas sagatavojumā, 1930, 22., 23.lpp.

piemērots. Revolucionārie tribunāli samērā plaši bija izmantojuši zemāka soda noteikšanas praksi, maz sekojot līdzī dekrētos noteiktajiem soda mēriem.¹²

1903. gada Sodlu likumi Latvijas teritorijā zaudēja spēku 1933. gada 1.augustā, kad to vietā nāca 1933. gada 24.aprīlī pieņemtais Sodlu likums. Tam pamatā likti 1903. gada Sodlu likumi, izmantojot arī Čehoslovākijas, Vācijas, Itālijas un Šveices kodeksu principus. 1933. gada Sodlu likumā soda samazināšanas iespējas tika skartas 52.pantā, kas saturiski līdzinājās 1903. gada 22. marta Sodlu likumiem. Šajā likumā tika atmests sodu mīkstināšanas iemeslu kazuistiskais uzskaitījums. Jaunais kodekss pieļāva pāreju no aresta uz naudas sodu.¹³

Krimināltiesiskā regulējuma pilnveidošana sākās ar 1926. gada KPFSR kriminālkodeksu, kurā tika uzsvērtā sociālās aizsardzības līdzekļu piemērošanas kārtība, lai labotu notiesāto personu. Tiesa saskaņā ar KPFSR kriminālkodeksa 51.pantu, ņemot vērā lietas sevišķusapstākļus, varēja atkāpties no Sevišķās daļas pantā noteiktā, sīki izteicot atkāpšanās motīvus spriedumā. Tiesai bija tiesības noteikt zemāku sociālās aizsardzības līdzekli par atbilstošajā pantā paredzēto vai pāriet uz citu, vieglāku sociālās aizsardzības līdzekli. Savukārt izvērtējot apsūdzētā sabiedrisko bīstamību lietas iztiesāšanas brīdī, tiesa varēja nepielietot sociālās aizsardzības līdzekli, ja neuzskatīja to par vajadzīgu.¹⁴ KPFSR kriminālkodekss bija spēkā no 1940. gada 26.novembra līdz 1961. gada 1.aprīlim, izņemot vācu okupācijas laiku. Tas nomainīja Sodlu likumu.¹⁵

Padomju tiesību periods Latvijā (no 1944. līdz 1985. gadam) raksturojams ar bargāku sodu piemērošanu un soda veidu paplašināšanu. Šajā laikā nevarēja runāt par vieglāku sodu noteikšanu. Pēc Otrā Pasaules kara joprojām pastāvēja kriminālsodu bardzības politika līdz pat piecdesmitajiem gadiem, kad pēc J.Staļina nāves sākās kriminālsodu liberalizācija. Turpmāk tika pieņemti arvien jauni dekrēti, kas paredzēja dažādu soda veida samazināšanu.¹⁶

Likumdošanas konkretizēšanu ievadīja ar 1958. gada 25. decembra likumu apstiprinātie PSR Savienības un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamati. Tā 20.pantā tika definēts soda mērķis, kurš skaidroja soda piemērošanas nepieciešamību - sodīt par izdarīto noziegumu, atturēt notiesāto un citas personas no jaunu noziegumu izdarīšanas. Tam laikam raksturīgs soda mērķa elements bija notiesāto labošana un pāraudzināšana, lai panāktu to godīgu izturēšanos pret darbu, precīzu likumu pildīšanu un socialistiskās sadzīves noteikumu cienišanu. Augstu vērtējams noteikums, ka "soda mērķis nav sagādāt fiziskas ciešanas vai

¹² Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Lēbera D.A. red. Rīga: Fonds "Latvijas Vēsture", 2000, 136., 137.lpp.

¹³ 1933. gada 24.aprīļa Sodlu likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga: [b.i.], 1934, 26.lpp.

¹⁴ KPFSR Kriminālkodekss. Maskava: PSRS TTK Juridiskā izdevniecība, 1944, 18.lpp.

¹⁵ Blūma M., Reigase A. Latvijas PSR Kriminālkodekss un tā attīstība. Rīga: Pēteris Stučka LVU Redakcijas un izdevniecības daļa, 1972, 3.lpp.

¹⁶ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Lēbera D.A. red. Rīga: Fonds "Latvijas Vēsture", 2000, 399.lpp.

pazemot cilvēka cieņu."¹⁷Soda mīkstināšana bija paredzēta iepriekš minētā tiesību akta 37.pantā. Tiesa varēja noteiktzemāku sodu nekā paredzēts likumā vai citu, vieglāku soda veidu, ievērojot sevišķus lietas apstākļus un vainīgā personību, norādot soda mīkstināšanas motīvus.¹⁸

Stingri ievērojot PSR Savienības un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamatus, 1961.gada 6.janvārī tika pieņemts LPSR Kriminālkodekss (turpmāk LPSR KK), kas stājās spēkā 1961. gada 1.aprīlī. Tā 41.pants tika izteikts šādā redakcijā: "Ja tiesa, ievērojot sevišķus lietas apstākļus un vainīgā personību, atzīst par nepieciešamu noteikt viņam sodu, zemāku par zemāko robežu, kas par attiecīgo noziegumu paredzēta likumā, vai atzīst par nepieciešamu noteikt citu, vieglāku soda veidu, tā var sodu attiecīgi mīkstināt, obligāti norādot mīkstināšanas motīvus."¹⁹Panta regulējums, gandrīz nemainīts, tika pārņemts no PSR Savienības un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamatiem. Atšķirības bija nelielas, piemēram, LPSR KK tika uzsvērts, ka *obligāti* jānorāda mīkstināšanas motīvi.

Nosakot sodu zemāku par zemāko robežu, bija jāievēro ierobežojums - nenoteikt sodu, kas būtu mazāks par likumā paredzēto attiecīgā soda veida zemāko robežu. Tā piemēram, LPSR KK brīvības atņemšanas sods nedrīkstēja būt mazāks par trīs mēnešiem. Sevišķie lietas apstākļi varēja būt gan likumā paredzētie atbildību mīkstinošie apstākļi, gan arī tie, par kuriem tādus atzinusi tiesa. Savdabīgi, ka vieglāka soda noteikšana bija paredzēta arī gadījumos, kad persona izdarījusi vairākus noziegumus. Vieglāku sodu varēja noteikt kā par vienu atsevišķu izdarīto noziegumu, tā arī par vairākiem. Tika pieļauta iespēja papildus vieglāka soda noteikšanai noteikt arī likumā paredzēto papildsodu.²⁰

Sevišķu lietas apstākļu nozīme tika skaidrota PSR Augstākās tiesas plēnuma lēmumā Nr.3. Tajā norādīts, ka par sevišķiem var atzīt tādus apstākļus, ar kuriem tiek būtiski samazināta nozieguma sabiedriskās bīstamības pakāpe, tai skaitā arī likumā paredzētos atbildību mīkstinošos apstākļus. Lēmumā atspoguļota nostāja, ka tiesām vispirms jāapskata iespēja piespriest ar brīvības atņemšanu nesaistītu sodu, ja likums tādu paredz. Brīvības atņemšanas sods piemērojams tikai tādos gadījumos, ja tiesa, izvērtējot lietas apstākļus un vainīgā personību, nolemj, ka noteikt citu soda veidu nav iespējams, šādu izvēli motivējot spriedumā.²¹

¹⁷ Latvijas Padomju sociālistiskās republikas kriminālkodekss. Oficiāls teksts ar pielikumiem, kuros ietverti pa pantiem sistematizēti materiāli. Rīga: "Avots", 1984, 243.lpp.

¹⁸ Turpat, 262.lpp.

¹⁹ Latvijas PSR Kriminālkodeksa komentāri. Dzenīša J. un Niedres A. zin. red. Rīga: Avots, 1982, 158. lpp.

²⁰ Turpat, 158., 159. lpp.

²¹ PSR Augstākās tiesas plēnuma lēmums Nr.3. "Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā." Latvijas PSR Augstākās tiesas biļetens Nr. 41. Rīga: [b.i.], 1979.

Tātad, LPSR KK 41.pantā iekļautā vieglāka soda noteikšana par likumā paredzēto sodu, līdzinās šī brīža Krimināllikuma redakcijai, taču saskatāmas arī atšķirības, kas turpmāk vēl tiks apskatītas. Turpmāk nekādi grozījumi LPSR KK 41.pantā netika veikti.

1991. gada 29. augustā Augstākā Padome pieņēma lēmumu "Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā". Šis lēmums noteica, ka līdz jauna Latvijas Republikas kriminālkodeksa pieņemšanai piemēro Latvijas PSR kriminālkodeksu, kurš uzskatāms par Latvijas kriminālkodeksu (turpmāk - Latvijas KK).²² Tātad Latvijas Kriminālkodeksa 41.panta redakcija bija identiska LPSR KK 41.panta redakcijai, kas nepiedzīvoja nekādus grozījumus.

Šobrīd spēkā esošais KL tika pieņemts 1998. gada 17.jūnijā. Likums stājās spēkā 1999. gada 1.aprīlī. Vieglāka soda nekā likumā paredzētais sods regulējums ar jauno likumu tika mainīts. KL 49.pants bija izteikts šādā redakcijā: " (1) Ja tiesa, ievērojot vairākus vainīgā atbildību mīkstinošos apstākļus un vainīgā personību, atzīst par nepieciešamu noteikt viņam sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā, vai atzīst par nepieciešamu noteikt citu, vieglāka soda veidu, tā var sodu attiecīgi mīkstināt, spriedumā obligāti norādot šāda nolēmuma motīvus. (2) Uz tiem pašiem pamatiem tiesa var nepiemērot papildsodu, kas par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu likumā paredzēts kā obligāts. (3) Šā panta pirmā un otrā daļa nav piemērojama, ja tiesa ir atzinusi, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts atbildību pastiprinošos apstākļos."²³

Tāpat kā sākotnējā KL 49.panta redakcijā, arī Latvijas KK 41.panta formulējumā par vieglāka soda noteikšanu, tiesa varēja noteikt vieglāku sodu par likumā paredzēto vai arī noteikt vieglāku soda veidu. Tiesai tāpat obligātība jānorāda soda mīkstināšanas motīvi. Salīdzinājumā ar Latvijas KK, KL sākotnējā redakcijā bija uzsvērtā prasība tiesai konstatēt vairākus atbildību mīkstinošus apstākļus. Latvijas KK redakcijas vārdiskajā formulējumā nebija skaidri norādīts, cik sevišķie apstākļi jākonstatē, lai sodu varētu samazināt. Norāde bija tikai par to, ka sodu var samazināt, ievērojot sevišķus lietas apstākļus. KL redakcijā izmantots arī veiksmīgāks terminu lietojums, piemēram, zemākā robeža aizstāta ar minimālo robežu.

KL 49.panta redakcija pieļauj nepiemērot papildsodu, kaut arī tas paredzēts Sevišķās daļas sankcijā. Būtiskākā izmaiņa KL 49.panta redakcijā salīdzinājumā ar Latvijas KK 41.panta redakciju ir panta trešajā daļā iekļautais vieglāka soda piemērošanas šķērslis - noziedzīgā nodarījuma izdarīšana atbildību pastiprinošos apstākļos. Īpaši uzsvērts, ka personai jābūt atbildību mīkstinošiem apstākļiem, izslēdzot atbildību pastiprinošo apstākļu

²² Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: AP lēmums. 1991. 29. augusts. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68772> [aplūkots 2012. gada 3.aprīlī]

²³ Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2012. gada 15.aprīlī]

pastāvēšanu. Ņemot vērā to, ka Latvijas KK 41.pants neliedza vieglāka soda noteikšanu personai, kas ir izdarījusi vairākus noziegumus, tiesa varēja piemērot vieglāku sodu, pastāvot atbildību pastiprinošiem apstākļiem. Tātad, gadījumos, kad noziedzīgs izdarījums izdarīts pirms KL spēkā stāšanās, piemērojamas Latvijas KK normas kā labvēlīgākas.

Latvijas KK 41.pantā tika lietots termins - noziegums. Tajā noziedzīgi nodarījumi tika klasificēti kā noziegumi un smagi noziegumi. Tas nozīmē, ka vieglāku sodu tomēr nevarēja noteikt, ja tika izdarīti smagi noziegumi. Saskaņā ar Latvijas KK 7.¹pantu par smagiem noziegumiem uzskatīja tīšas darbības, kam ir paaugstināta sabiedriskā bīstamība.²⁴

Ar 2002. gada 25. aprīļa grozījumiem KL 49.pants tika papildināts ar ceturto daļu šādā redakcijā: "(4) Šā panta pirmā un otrā daļa nav piemērojama, ja tiesa atzinusi personu par vainīgu smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā, izņemot nepilngadīgos, sievietes un personas, kuras agrāk nav bijušas notiesātas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu."²⁵

Savukārt ar 2007. gada 8. novembra grozījumiem KL no 49. panta tika izslēgta ceturtdā daļa.²⁶ Jāpievienojas profesora Ulda Krastiņa viedoklim, ka šis grozījums vērtējams pozitīvi, jo nereti KL Sevišķās daļas normās par atsevišķu noziegumu izdarīšanu ir paredzētas pārlietu bargas sankcijas. Tiesām, vadoties tikai pēc sankcijās noteiktā, ir grūti vai dažkārt pat neiespējami realizēt soda individualizācijas principu.²⁷

Vienīgā lieta, kas saistībā ar KL 49.pantu bija nonākusi līdz Satversmes tiesai, bija saistīta tieši ar šā panta ceturto daļu. 2008. gada 28. maijā Satversmes tiesa ierosināja lietu par "Krimināllikuma 49.panta ceturtdās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam" pēc Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas pieteikuma. Tiesa apgalvoja, ka šī norma liedz lietu izskatīt taisnīgi, jo, tai pastāvot, netiek ņemti vērā visi lietas apstākļi. Augstākajā tiesā pirms tam nonāca lieta, kurā apsūdzētā persona bija izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, atrazdamās ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī. Savu viedokli par taisnīguma principa iespējamo pārkāpumu lietā izteica arī profesore Valentija Liholaja, norādot, ka KL Sevišķās daļas panta sankcijā noteiktā soda noteikšana nav šī principa pārkāpums, kaut arī sods ir bargs. Augsts brīvības atņemšanas sods tiek noteikts tikai par sevišķi smagiem noziegumiem, kas apdraudējis būtiskas intereses, kā personu, sabiedrības, valsts intereses. V.Liholaja uzsver, ka tieši nonivelējot KL 49.panta piemērošanas noteikumus, noziedzīgu nodarījuma klasifikācija kļūst otršķirīga, ar ko notiek atkāpšanās no soda mērķa un vispārējā taisnīguma principa. Satversmes tiesa nepaguva izvērtēt šīs normas atbilstību Satversmei, jo

²⁴ Latvijas Kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem. Rīga: Valsts SIA "Tiesiskās informācijas centrs", 1997, 11.lpp.

²⁵ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, nr.69(2644).

²⁶ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. 22.novembris, nr.188(3764).

²⁷ Krastiņš U. Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva. Juridiskā zinātne, 2010. nr.1, 18.lpp.

tiesai lietabija jāizbeidz. Likumdevējs pasteidzās pirmais un pieņēma likuma grozījumus, ar kuriem izslēdza KL 49.panta ceturto daļu.²⁸

KL 49.panta ceturtais daļas izslēgšana bija cieši saistīta ar grozījumiem nosacītas notiesāšanas institūtā - bija paredzēts grozīt KL 55.pantu, pēc kuriem tiktu būtiski samazināta nosacītas notiesāšanas iespēja. Likumdevējs tomēr vēlējās dot iespēju mīkstināt sodu par tādiem Sevišķās daļas pantos iekļautajiem sastāviem, par kuriem paredzēts ļoti bargs sods, tāpēc bija jāgroza KL 49.pants.²⁹ Būtībā ar grozījumiem likumdevējs tiesai sniedza plašāku rīcības brīvību un alternatīvas soda noteikšanai pēc KL Sevišķās daļas pantu sankcijām.

Kopumā var secināt, ka, pieņemot KL, tika sašaurināts vieglāka soda nekā likumā paredzētais sods piemērošanas loks, tādējādi aptverot plašāku tādu gadījumu skaitu, kuros šis institūts nav izmantojams.

1.2 Vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods būtība

Kā jau iepriekšējā nodaļā noskaidrots, agrāk svarīgākais bija sodīt vainīgo personu, neaizdomājoties par iespējami pārmērīgo soda smagumu, nežēlību un bieži vien neatbilstību izdarītajam noziedzīgajam nodarījumam. Šobrīd soda noteikšanas procesam ir citādāka pieeja. Lai arī Krimināllikuma Sevišķajā daļā par noziedzīgiem nodarījumiem ir paredzēti sodi un to iespējamais apmērs, kura ietvaros tiesai jāpiemēro atbilstošākais sods, Vispārīgā daļa paredz pieļaut izņēmumu no šīs kārtības - noteikt vieglāku sodu. Lai izprastu, kādēļ tiesai jāsniedz iespēja neaprobežoties tikai ar likumā ietverto Sevišķās daļas pantu sankciju, ir svarīgi izprast vieglāka soda noteikšanas būtību.

Soda definīcijā skaidrots, ka sods ir tiesību vai priekšrocību zaudēšana, kas ir likuma pārkāpuma sekas. Kad tas zaudē šo īpašību, tas deģenerējas patvaļīgā vardarbības aktā, kas var radīt neko citu kā negatīvu sociālu efektu.³⁰ Noziedzīga nodarījuma un soda savstarpējo saistību uzsvēris profesors Pauls Mincs: "noziedzīgs nodarījums kā sociālās dzīves negatīva parādība un sods kā reakcija nepārtraukti saistīti savā starpā no neatminamiem laikiem".³¹ Kā norādījusi Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektore Agra Reigase - "soda piemērošana nav pašmērķis. Tiesa sodu piemēro, lai sasniegtu noteiktus sociālus rezultātus".³²

²⁸ Satversmes tiesas 2008. gada 9. septembra lēmums Par tiesvedības izbeigšanu lietā nr. 2008-10-01. Pieejams: http://www.satv.tiesas.gov.lv/upload/lem_izb_2008-10-01.htm [aplūkots 2012. gada 1.aprīlī]

²⁹ Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/FC48E63AA85629B6C225736E003A1C80?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 2.aprīlī]

³⁰ Black's Law Dictionary. St. Paul, MN: Thomson, West, 2004, 1269.p.

³¹ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 192.lpp.

³² Reigase A. Mantiskie sodi Latvijas krimināltiesībās. Latvijas Universitāte. Juridiskā fakultāte. Krimināltiesību zinātņu katedra. Krājumā "Piespiedu līdzekļi krimināltiesībās" Palīgmateriāli studijām. Rīga, 2006, 85.lpp., citēts

Džonatans Herings, norādījis, ka nepieciešams stingri pamatot soda nepieciešamību.³³ Ir nepieciešams rūpīgi izsvērt piemērojamo sodu, jo iespējams nonākt pie secinājuma, ka bargāks sods nav nepieciešams.

Tātad, noziedzīga nodarījuma un soda saistība nav obligāta. Ir nepieciešams izvērtēt, vai sods ir nepieciešams un cik bargam tam jābūt, lai caur soda piemērošanu sasniegtu noteiktu rezultātu.

Par soda izpratni var atrast arī krietni striktāku viedokli - viena no raksturīgākajām soda iezīmēm ir mērķtiecīga ciešanu nodarīšana. Ja šī iezīme izpaliek, tad tas vairs nebūs sods, bet ārstnieciska vai audziņoša procedūra, izolācija, nosodījums, bet ne sods.³⁴ Uzsvars tiek likts arī uz to, ka smagi sodi veicina modrību.³⁵

Citi autori savukārt atbalsta viedokli, ka soda apmērs nedrīkst būt veidots tikai no atmaksāšanas un sodīšanas kritērijiem. Vienmēr vispirms būtu jāapspriež tīri simboliska soda noteikšanas iespēja. Tiesai ir jāapsver, vai brīvības atņemšanas sods vispār ir nepieciešams.³⁶ Ir diskutēts arī par to, vai soda piemērošana vispār var būt taisnīga. Kāds autors izteicies par to, ka visi sodi ir ļaunums un tie tiek izmantoti tikai tādēļ, lai novērstu lielāku ļaunumu, un attiecīgi tikai minimāla soda noteikšana ir nepieciešama, lai sasniegtu šo mērķi.³⁷

Pasaulē ir izveidojušās izrietošas (sekojošas) teorijas, kurās bez soda speciālās un vispārējās prevencijas, kuras tiks plašāk apskatītas vēlāk, ietilpst arī pārveidošanas teorija, saskaņā ar kuru notiesātās personas tiek pārveidotas tā, ka noziedzīgi nodarījumi vairs netiek izdarīti. Pastāv arī rīcības nespējas teorija tādā nozīmē, ka persona ieslodzījuma vietā ir izolēta no sabiedrības un tās pozitīvais aspekts ir tāds, ka tā noteiktu laika periodu nav spējīga nodarīt ļaunumu sabiedrībai. Saskaņā ar taisnīguma atjaunošanas teoriju cietušajai personai tiek atlīdzināts nodarījums. Šo teoriju kritiķi raizējas par to, ka tās var novest pie netaisnības. Pastāv iespēja, ka notiesātā persona saņem smagāku sodu nekā ir pelnījusi vai sods nesasniedz vēlamo mērķi. Piemēram, ir maz pierādījumu tam, ka brīvības atņemšana pēc soda izciešanas attur personu no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Šaubās arī par to, ka vainīgās personas var pārveidot, turklāt bieži vien tieši cietumsods un no tā radušās sekas liek personām atkāroti izdarīt noziedzīgus nodarījumus.³⁸ Ir izveidojusies arī pretēja - sodīšanas teorija - saskaņā ar

pēc Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 337.lpp.

³³Herring J. Criminallaw. Text, cases, and matters. Oxford: Oxford University Press, 2004, 73.p.

³⁴Голыка Ю. В. Философия уголовного права. СПб.: Издательство Р. Аслфнова "Юридический центр Пресс", 2004, 207.c.

³⁵Reed A., Peter S. Criminallaw. London: Sweet & Maxwell, 2002, 121.p.

³⁶Wilson W. Criminallaw: doctrine and theory. Harlow, England: Pearson Education Limited, 2003, 61., 62.p.

³⁷Clarkson C.M.V., Keating H.M. Criminallaw: text and materials. London: Sweet & Maxwell, 2003, 63.p.

³⁸Herring J. Criminallaw. Text, cases, and matters. Oxford: Oxford University Press, 2004, 74., 75.p.

kuru par izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir jāsaņem pelnīts sods, uzsverot nepieciešamību saglabāt cieņu pret likumu. Tā tiek kritizēta, jo pastāv kā atreibības forma, kas ir neattaisnojama no morāles viedokļa.³⁹ Daudzu publikāciju autors Herberts Harts iedibināja ietekmīgu teoriju, apvienojot abas pretējās teorijas. Viņš paļaujas uz sodīšanas teoriju, lai izskaidrotu, kurš būtu jā soda un uz izrietošu (sekojošu) teoriju, lai izskaidrotu, kā perona būtu jā soda. Citiem vārdiem, tikai tie, kuri ir pelnījuši sodu, būtu jā soda, bet sodīšanas formu iespējams izvēlēties no sekojošās (izrietošās) teorijas mērķiem - atturēšana, rīcībnespēja, pārveidošana.⁴⁰

Interesantu redzējumu par saistību starp morāli un likumu ir paudis atvaļinātais lords Devlins, kurš uzsvēra, ka sabiedrība nevar iztikt bez morāles. Likums bija nepieciešams, lai ieviestu morāli. Pamācoša ir aprakstītā atšķirība starp tiesnešu viedokļiem, vai krimināllikums būtu jāizmanto, lai atbalstītu morāli. Kādā lietā tiesājas adomazohistu grupu, kas bija izdarījusi vardarbības aktus viens pret otru, izjūtot un nodarot sāpes, lai gūtu seksuālu baudu. Daļa no tiesnešiem bija pret šīm darbībām un apgalvoja, ka sadomazohistu vardarbība ir vērtējama negatīvi, ka sabiedrībai ir tiesības un pienākums aizsargāt sevi no vardarbības kulta. Kādam tiesnesim bija pretējs viedoklis - jautājums nav par to, vai nodarījums ir morāli pareizs. Viņš neaicināja rīcību apstiprināt kā morāli pareizu, bet saprast, ka šie ir privātās morāles jautājumi, saskaņā ar kuriem tie tiek nosodīti, taču tie nav ietverti krimināllikumā.⁴¹

Sods ir nozīmīga kriminālo procesu šķautne, kas ir noziedzīgu darbību aizlieguma neaizstājams līdzeklis.⁴² Ir skaidrs, ka sods ir nepieciešams, taču tuvāk mūsdienām, tas vairs netiek saistīts ar stingru atbildību, drīzāk ar šaubām, vai tas ir pamatots. Ir pieejams plašs nosakāmo sodu klāsts, kurus iespējams piemērot, ņemot vērā nozieguma smagumu.⁴³ Ar brīvības atņemšanu ir jā soda tikai par smagiem pārkāpumiem, ja mazāk bargs sods nav pamatots.⁴⁴ Kā vispārējs noteikums ir atzīts tas, kas tiesa nedrīkst noteikt sodu, kas ir smagāks nekā vajadzīgs soda mērķa sasniegšanai. Interesants aspekts minēts par tiesas iespējām apsvērt arī soda sekas, piemēram, kas varētu iespaidot apsūdzētā ģimeni, taču tikai izņēmuma gadījumos to var ņemt vērā, nosakot sodu.⁴⁵

Literatūrā parādās arī viedokļi, ka iespējams noteikt vieglāku sodu, kura noteikšana tiek definēta kā *izņēmums*. Ļoti pārdomāts viedoklis atrodams par noziedzīga nodarījuma

³⁹ Austin W., Wayne R. Criminallaw. St.Paul: WestPublishing, 1986, 25.p.

⁴⁰ Herring J. Criminallaw. Text, cases, and matters. Oxford: OxfordUniversityPress, 2004, 77.p.

⁴¹ Padfield N. Criminallaw. New York: OxfordUniversityPress, 2006, 5.p.

⁴² Simester A P., Sullivan G R. Criminallaw. Theory and doctrine. Oxford: Portland Oregon, 2003, 3.,4.p.

⁴³ Christopher M.V., Clarkson C.M.V. Understanding criminallaw. London: Fontana, 1995, 11.p.

⁴⁴ Ashworth A. Principles of Criminallaw. New York: OxfordUniversityPress, 2006, 18.p.

⁴⁵ [b.a.] Judge for yourself. A Guide to Sentencing in Australia. Pieejams: <http://www.judcom.nsw.gov.au/research-and-sentencing/judge.pdf> [aplūkots 2012. gada 17.maijā]

smaguma izvērtēšanu - jo smagāks noziegums, jo augstākai ir jābūt izņēmuma apstākļa pakāpei, kurš ļauj samazināt sodu.⁴⁶

20.gs. franču filozofs MišelsFukoir kritizējis cietumu sistēmu, apgalvojot, ka cietumi ir nederīgi un kaitīgi sabiedrībai. Tie ir dārgi, vairo notiesāto personu netikumus un slinkumu.⁴⁷ Sodi ir iedarbīgi tikai tad, ja tiem ir nobeigums, tāpēc filozofs uzsvēra to, ka nav nepieciešami gari brīvības atņemšanas sodi, jo tie neļauj notiesātajam laboties.⁴⁸

Precīzi par soda smagumu izteicies profesors Pauls Mincs: "soda taču ne nodarījumu, bet izdarītāju par izdarīto nodarījumu".⁴⁹ Tādējādi viņš atbalsta ideju, ka ne vienmēr noziedzīgus nodarījumus izdara nelietīgi cilvēki, kas tos plānojuši. Ir arī tādi, kas to izdara sabiedrībā nepeļamu mērķu dēļ, piemēram, lai palīdzētu savai ģimenei. Tādēļ ir arī izskaidrojama likumdevēja pievērsta uzmanība tieši noziedzīgo nodarījumu izdarītāju personai kā paredzētā soda ietvariem un iespējai noteikt vieglāku sodu.

Tiek prezumēts, ka likumdevējs izmantojot sev no valsts deleģētās tiesības veidot sodu politiku, adekvāti izvēlas sodus, lai aizsargātu to personu ar likumu aizsargātās intereses, kuras apdraud konkrētais noziedzīgais nodarījums. Sabiedrība paļaujas, ka šis sods atbilst noziedzīga nodarījuma kaitīguma pakāpei.⁵⁰ Jau Latvijas Republikas Satversmē, kas ir Latvijas tiesību pamatu pamats 95. pantā ir noteikts, ka "nevienu nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam".⁵¹ Analizējot šo pantu, Agris Bitāns un Andrejs Judins ir uzsvēruši, ka likumpārkāpuma izdarīšanas fakts nenozīmē atkāpšanos no pārkāpēja tiesību, goda un cieņas tiesību respektēšanas. Piemērojot sodu - tiesas procesa laikā - aizliegts pazemot personas cieņu, personu spīdzināt vai izturēties pret viņu nežēlīgi. Likumdevējam jāievēro tiesību ierobežošanas samērīgums, lai viņam netiktu sagādātas nevajadzīgas ciešanas.⁵²

Arī KL ir definēts soda mērķis un tā elementi, par kuru nedrīkst aizmirst gadījumos, kad tiesa izšķiras izmantot KL 49.pantā ietvertās iespējas. Saskaņā ar Krimināllikuma 35.pantu soda mērķis ietver vainīgās personas sodīšanu par tās izdarīto noziedzīgo nodarījumu, ar ko ir jāsasniedz sociālā taisnīguma atjaunošana. Sods kalpo kā preventīvs līdzeklis, lai panāktu, ka notiesātā persona un sabiedrība ievērotu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Šis elements, apvienojot soda speciālo un vispārējo prevenciju, veido soda mērķi.

⁴⁶Энциклопедияуголовногоправа. Малинин В.Б. ответственныйредактор. Санкт-Петербург: ИзданиепрофессораМалинина, 2008, 455.с.

⁴⁷Fuko M. Uzraudzīt un sodīt: cietuma rašanās. Rīga: Omniamēa, 2001, 106.lpp.

⁴⁸Turpat, 100.lpp.

⁴⁹Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 306.lpp.

⁵⁰Liholaja V. Kāda ir sodu politika Latvijā. Pieejams:

http://archive.politika.lv/temas/tiesiska_valsts_un_korupcija/4465/ [aplūkots 2012. gada 8.martā]

⁵¹Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr. 43.

⁵²Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VII nodaļa: cilvēka pamattiesības. Balodis R. zin. vad. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 213.lpp.

Tātad, soda speciālās prevencijas uzdevums ir panākt, lai vainīgā persona turpmāk neizdarītu noziedzīgus nodarījumus, savukārt soda ģenerālās prevencijas uzdevums - lai arī pārējā sabiedrības daļa neizdarītu noziedzīgus nodarījumus.⁵³

Spilgts piemērs tam ir Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas bijušās priekšsēdētājas Irēnas Poļikarpovas saukšana pie kriminālatbildības, kad pirmo reizi tiesāja tiesneses, kas nav atceltas vai atkāpušās no sava amata. Tiesnese tika notiesāta par kukuļņemšanu pēc KL 320.panta trešās daļas ar brīvības atņemšanu uz trīs gadiem un daļēju mantas konfiskāciju. Nosakot sodu, tika piemērots KL 49.pants. Prokurors Māris Leja par spriedumu pauda gandarījumu, ka apsūdzētā notiesāta ar reālu brīvības atņemšanas sodu. Viņš uzskata, ka šis gadījums kalpo par piemēru tam, lai atturētu citus no līdzīgu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.⁵⁴

Sasaistot KL 49.panta piemērošanu ar soda mērķi, jāsecina, ka tiesa var noteikt vieglāku sodu nekā likumā paredzētais tādos gadījumos, ja tiek sasniegts soda mērķis. Tādā gadījumā smagāks sods nemaz nav nepieciešams.

Likumprojektā "Grozījumi Krimināllikumā" paredzēti grozījumi attiecībā uz soda mērķi. Tajā, papildus jau esošajiem soda mērķiem, tiek pievienots mērķis aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu un resocializēt notiesāto personu.⁵⁵ Tas tiek pamatots ar to, ka ar krimināltiesībām vien nav iespējams garantēt turpmāku noziedzīgu nodarījumu neizdarīšanu pēc soda izciešanas. Nepieciešama efektīva sodu izpildes sistēma, kas palīdz resocializēt notiesāto personu jau tiesas noteiktajā sodu izpildes laikā. Sodu bardzība savukārt pamato sabiedrības interešu aizsardzību.⁵⁶ Autore atzīst, ka pamatoti ir iekļaut sabiedrības drošības un taisnīguma atjaunošanas mērķi KL 35.pantā, jo tas nodrošina soda neizbēgamības principu. Katrai personai ir jāatbild par to tiesību pārkāpumu, kuru tās ir izdarījušas. Savukārt mērķis resocializēt notiesāto personu, šķiet, ir pievienots, lai vairāk aizsargātu notiesāto personu. Autorei gan īsti nav skaidrs, kādēļ pirms soda noteikšanas tiesai būtu jādomā par to, kā personu resocializēt, jo tas taču ir izpildvaras, nevis tiesas uzdevums. Tādā gadījumā tiesai biežāk būs jānonāk pie secinājuma, ka jāpiespriež pēc iespējas mazāk bargs sods, lai

⁵³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un sevišķā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 90.lpp.

⁵⁴ [b.a.] Bijušajai tiesnesei Poļikarpovai par kukuļņemšanu tomēr būs jāiet cietumā. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/bijusajai-tiesnesei-polikarpovai-par-kukulnemsanu-tomer-bus-jaiet-cietuma.d?id=39001521> [aplūkots 2012. gada 8.martā]

⁵⁵ Likumprojekts "Grozījumi Krimināllikumā" Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]

⁵⁶ Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/FC48E63AA85629B6C225736E003A1C80?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 2.aprīlī]

atvieglotu apsūdzētās personas atgriešanos ierastajā sociālajā vidē. Rodas šaubas, vai sods nezaudēs savu sodīšanas funkciju.

Aplūkojot Latvijas KK vispārīgos jautājumus par sodu, bijajāpievērš uzmanība tā 20.pantam, kurā ietvertais soda mērķis paredzēja notiesātā labošanu un pāraudzināšanu.⁵⁷ Kā uzsvēris A. Niedre, nav pamata uzskatīt, ka notiesātā persona, izciešot tai piespriesto sodu, tiks pāraudzināta.⁵⁸ Šobrīd KL 35.pantā šāda mērķa nav, jo likumdevējs ir atteicies no domas pāraudzināt notiesāto personu, kas nūdien skan neatbilstoši šā laika garam.

Šobrīd soda noteikšanā ir jāvadās pēc KL 46.panta otrajā daļā definētajiem soda noteikšanas vispārīgajiem principiem: noziedzīgā nodarījuma rakstura, radītā kaitējuma, vainīgā personības, atbildību mīkstinošajiem un pastiprinošajiem apstākļiem. Šī paša panta pirmajā daļā ietverta norāde, ka tiesai ir jānosaka sods tādā apmērā, kāds ir paredzēts Sevišķās daļas sankcijā, vienlaicīgi ievērojot arī vispārīgās daļas noteikumus. Latvijas KK soda noteikšanā tiesa ņēma vērā izdarītā nozieguma raksturu un sabiedriskās bīstamības pakāpi, kā arī līdzīgi šī brīža regulējumam, vainīgā personību un atbildību mīkstinošos lietas apstākļus.⁵⁹ Salīdzinājumā ar Latvijas KK, jaunajā KL netika iekļauti jēdzieni: tiesiskā apziņa un sabiedriskā bīstamība. KL tā vietā jāvērtē noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums.

Soda noteikšanā ir svarīga tā individualizācija - "nosakot sodu, tiesa ievēro nodarījuma raksturu un kaitīgās sekas, vainīgā personību un atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus."⁶⁰ Soda individualizācija nepieciešama, lai tiesa varētu noteikt konkrētajam gadījumam atbilstošāko sodu. Nedrīkst piemirst, ka soda noteikšanas procesā svarīgs ir arī paša noziedzīgā nodarījuma izvērtējums.

Par soda piemērošanas nosacījumiem ir runāts arī tiesu praksē. Tā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments (turpmāk - Senāts) ir norādījis, ka nosakot sodu, tiesai ir jārīkojas humāni. Kādā lēmumā tiesa ņēmusi vērā apsūdzētās personas smagus ģimenes apstākļus - apgādībā esošu sievu un divus mazus bērnus un to, ka nav nodarīts pietiekami būtisks kaitējums, lai tai piespriestu kriminālsodu. Kasācijas instances tiesa, ievērojot minēto un ņemot vērā humānisma principu, atbrīvoja personu no soda.⁶¹

⁵⁷ Latvijas Kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem. Rīga: Valsts SIA "Tiesiskās informācijas centrs", 1997, 19.lpp.

⁵⁸ Krastiņš U. Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 340.lpp.

⁵⁹ Latvijas Kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem. Rīga: Valsts SIA "Tiesiskās informācijas centrs", 1997, 31.lpp.

⁶⁰ Juridisko terminu vārdnīca. Krastiņa I. zin.red. Rīga: Nordik, 1998, 238.lpp.

⁶¹ Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005, 139.-141.lpp.

Kā jau iepriekš norādīts, nosakot sodu, ir jāņem vērā atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi. Tātad, KL paredz, ka katrs gadījums - noziedzīgais nodarījums - ir jāvērtē individuāli. Individuāla pieeja nepieciešama arī, lai izvērtētu vainīgā personību. Tādējādi sniedzot savu vērtējumu, tiesa var nonākt pie secinājuma, ka konkrēts gadījums pelna īpašu attieksmi, un personai piemērojamais sods būtu jāmīkstina. Iespējams, ka tiesa var nonākt pie secinājuma, ka pat sankcijā paredzētais minimālais sods ir neatbilstoša sankcija konkrētajam gadījumam.

Ņemot vērā to, ka sodu sistēma ir izveidota kā kriminālsodu izsmeļošs uzskaitījums, tas tiesai ir obligāts. Tiesa nevar piespriest citu sodu kā tikai to, kas paredzēts likumā.⁶² Soda robežas KL ir noteiktas Vispārīgajā daļā, raksturojot katru soda veidu, kā arī Sevišķajā daļā, nosakot sodu par katru izdarīto noziedzīgo nodarījumu veidu. KL noteikts, ka personai nevar piespriest augstāku sodu par to, kas paredzēts panta Sevišķās daļas sankcijā, turklāt maksimālo sankcijā paredzēto sodu var noteikt tikai, nosakot sodu par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem vai vairākiem spriedumiem. KL pieļauj arī mīkstināt Sevišķās daļas sankcijā noteikto sodu, nosakot vieglāku sodu nekā likumā paredzētais sods. Tātad KL ne tikai nepieļauj nepamatotu augstākā soda piemērošanu, bet pieļauj arī atkāpties no vispārīgā principa, ka sods nosakāms tādā apmērā, kāds ir paredzēts KL Sevišķās daļas sankcijā, nosakot vieglāku sodu nekā likumā paredzētais.

KL 49. pantā ir paredzēta tiesas iespēja noteikt zemāku sodu par to, kāds ir paredzēts par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu. Tātad, šeit saduras tiesu vara ar likumdevēju. Saeima, pieņemot likumu, nosaka tās robežas, kuru ietvaros tiesu varai ir jānosaka soda apmērs vainīgajai personai. Taču domājot, vai KL 49.pants neapiet šo varas balansa sistēmu, jo ļauj tiesai iejaukties likumdevēja gribā, jāpatur prātā arī šī panta skaidrojums likuma komentāros - "KL 36.pantā norādītā sodu veidu secība jāievēro, ja, sodu nosakot, tiek piemēroti KL 49.panta nosacījumi."⁶³Tātad, tiesai ir iespēja piemērot vieglāku sodu, tomēr galēji tik un tā pieturoties pie likumdevēja gribas.

Pievēršoties tuvāk KL 49.panta saturam, jāuzsver, ka šo pantu var piemērot tikai tiesa, proti, prokuroram, sastādot priekšrakstu par sodu, nav dotas pilnvaras noteikt vieglāku sodu nekā likumā paredzētais sods. Tiesa, kā tas paredzēts KL 49.panta pirmajā daļā, ievērojot vairākus vainīgā atbildību mīkstinošus apstākļus un vainīgā personību, var noteikt zemāku sodu par minimālo robežu, kāda ir paredzēta par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu vai noteikt viņam vieglāka soda veidu nekā likumā paredzētais sods. Tiesai spriedumā obligāti ir jānorāda sava nolēmuma motīvi.

⁶² Krastiņš U.,Niedre A.,Liholaja V. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 340.lpp.

⁶³ Krastiņš U.,Niedre A.,Liholaja V. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 341.lpp.

Jāņem vērā arī tas, ka piemērot KL 49.panta norādījumus var tikai tad, ja pastāv abi nosacījumi - gan vainīgā personības izvērtējums, gan atbildību mīkstinoši apstākļi.⁶⁴

Var rasties jautājums, vai tiesai ir obligāti jāpiemēro KL 49.pants un jānosaka vieglāks sods. Jau no panta teksta izriet, ka tā ir tiesas izvēle. Ir noteikts, ka tiesa *var* sodu attiecīgi mīkstināt, *var* nepiemērot papildsodu. Jautājums, cik obligāta ir šī panta piemērošana, ir skaidrots arī tiesu praksē. Senāts ir norādījis, ka noteikt vieglāku sodu nekā likumā paredzētais sods, nav pienākums, bet izvēle, ja tiesa atzīst to par nepieciešamu.⁶⁵ Likums nenosaka obligātu KL 49. panta piemērošanu, kad konstatēti vairāki atbildību mīkstinošie apstākļi, nepastāvot atbildību pastiprinošiem apstākļiem. To jāpiemēro tikai īpašos gadījumos, kad tiesa konstatē, ka noteiktais sods nebūs taisnīgs un, nosakot KL Sevišķās daļas sankcijā paredzēto minimālo sodu vai piemērojot papildsodu, tas būs pārāk bargs.⁶⁶

Kā uzsvērusi Latvijas Universitātes lektore A.Reigase, liela nozīme ir tiesas motivācijai, kādēļ tā uzskata, ka paredzētais sods ir pārāk bargs un tādējādi neatbilst izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturam un vainīgā personībai. Tikai tādā gadījumā KL 49.panta piemērošana būtu atzīstama par pamatotu un likumīgu.⁶⁷ Tātad neder vienkārši atsauce uz atbildībūmīkstinošo apstākļu konstatāciju, nepastāvot atbildību pastiprinošajiem apstākļiem, lai noteiktu vieglāku sodu nekā likumā paredzētais sods.

Tiesai, izvēloties vainīgajam izrādīt īpašu labvēlību, piespriežot vieglāku sodu, ir jāievēro vieglāka soda noteikšanas robežas, proti, tiesa nevar piemērot sodu, kas ir zemāks par *pieļaujamo minimumu* konkrētajam soda veidam, kurš noteiks Vispārīgajā daļā. Ņemot vērā to, ka likumā nav noteikts, ka, piemērojot vieglāka soda veidu, tiesai jāizvēlas pirmais mazāk smagākais soda veids, tiesa var izvēlēties **jebkuru** vieglāka soda veidu.⁶⁸

Saskaņā ar KL 49.panta otro daļu, tiesa var nepiemērot papildsodu, ja tas KL Sevišķās daļas panta sankcijā noteikts kā obligāts. Papildsodu tiesa var nepiemērot, ievērojot vainīgā personību un atbildību mīkstinošus apstākļus. Jāņem vērā, ka tiesa var izlemt vai nu nepiemērot papildsodu nemaz vai piemērot to tādā apmērā, kāds tas paredzēts KL.⁶⁹

⁶⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: "AFS", 2007, 176.lpp.

⁶⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 21.maija lēmums lietā Nr. SKK-306/07. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 65-67.lpp.

⁶⁶ Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas kopsapulces 2008. gada 1.jūlija lēmums. Pieejams <http://www.at.gov.lv/lv/info/koplem/kldp/> [aplūkots 2012.gada 14.aprīlī]

⁶⁷ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās: likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 179.lpp.

⁶⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 175.lpp.

⁶⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2002. gada 12.februāra lēmums lietā Nr. SKK-27. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2003. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 49.-51.lpp.

Likumdevējs tagad piešķir tiesai izvēles tiesību vai nu starp dažādiem sodu veidiem, vai arī starp viena un tā paša soda veida dažādiem apmēriem, noteicot KL Sevišķā daļā bez tā pamatminimuma un maksimuma, kas paredzēts KL Vispārīgajā daļā zināmas kategorijas sodam, par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu piemērojamā soda minimālo, bet dažreiz maksimālo robežu.⁷⁰ Likumdevējs tomēr tiesai nesniedz neierobežotas iespējas soda mīkstināšanā, tādējādi nodrošinot, ka tā negodprātīgi neizmantos sev piešķirtās pilnvaras, piemērojot pārāk vieglu sodu.

Kā liecina 2008. gadā apkopotie statistikas dati, apgabaltiesas vieglāku sodu noteikušas 37% gadījumu, ņemot vērā to, ka ne visos pantos ir noteikti papildsodi un minimālās robežas, tāpēc KL 49.pantu šādos gadījumos nemaz nepiemēro. Apkopojumā secināts, ka KL 49.pants praksē tiek piemērots biežāk, nekā vajadzētu. Tiek kritizēti arī vairāki tiesneši, kuri uzskata, ka katrā gadījumā, kad ir konstatēti divi atbildību mīkstinājoši apstākļi un nav pastiprinošu apstākļu, ir jāpiemēro KL 49.pants. Nez vai var atzīt par pamatotu šādu tiesnešu apgalvojumu, ka katram cilvēkam ir tiesības uz tāda soda piemērošanu, kas ir vieglāks par likumā paredzēto. Diemžēl, apkopojumā secināts, ka likuma prasības saistībā ar KL 49.pantu praksē tiek bieži ignorētas vai ievērotas tikai formāli, mēģinot apiet likuma prasības.⁷¹

Ir jāatceras, ka KL 49.pants ir *izņēmums* no vispārējās soda noteikšanas kārtības, nevis Sevišķās daļas pantu sankcijas, tādēļ tas ir izmantojams tikai atsevišķos gadījumos. Autorei rodas jautājums, kāpēc tiesas pieļauj šādus pārkāpumus saistībā ar KL 49.pantu? Tāpēc, ka tas ar likumu nav aizliegts? Negribētos domāt, ka aiz šiem tiesu prakses gadījumiem slēpjas nelikumības un tiesnešu pilnvaru ļaunprātīga izmantošana.

Par to, vai personām nepieciešams piespriest bargu sodus jau sākot ar visbargāko - brīvības atņemšanu - viedokļi dalās, ko jau autore minēja iepriekš. Tā piemēram, advokāte Vija Brakša pauž viedokli, ka par kukuļdošanu (KL 323.pants) kā vienīgo pamatsodu nosakot brīvības atņemšanu, ne vienmēr būs pareizākais risinājums. Viņa aizstāv ideju, ka daudz izdevīgāk būtu piespriest ar brīvības atņemšanu nesaistītu sodu, jo valstij ieslodzīto uzturēšana prasa lielas izmaksas, ar brīvības atņemšanu saistītās resocializācijas problēmas, kā arī iespējamā nodokļu ieguvums no personām, kas strādā, nevis izcieš sodu brīvības

⁷⁰Mīncis, P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Tiesu namu aģentūra, 2005, 305.,306.lpp.

⁷¹ Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. 2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

atņemšanas vietās. Viņa apšaubā ideju, ka persona ieslodzījuma vietā būs sabiedrībai nekaitīgāka.⁷²

Tieslietu ministrijas pārstāvji gan apgalvo pretējo, ka visvienkāršākais veids, kā panākt, lai persona atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, ir to sodīt ar reālu brīvības atņemšanu, ar ko šīs personas iespējas apdraudēt sabiedrību tiek samazinātas līdz minimumam. Taču negatīva iezīme ir tā, ka Latvijā brīvības atņemšanas sodi ir bargāki nekā citās Eiropas Savienības valstīs. Tiek vērsta uzmanība arī uz to, ka ar brīvības atņemšanas sodu notiesā arī tādas personas, kas reāli neapdraud sabiedrības drošību.⁷³ Bargie brīvības atņemšanas sodi KL ir iezīme, kas liecina par KL vēsturisko mantojumu. Tā ir saglabājusies no Padomju Savienības laikiem, kad bargs sods bija svarīgāks nekā šobrīd.

KL paredz tiesai pie noteiktiem apstākļiem noteikt sodu, kas ir labvēlīgāks noziedzīgu nodarījumu izdarījušajai personai.⁷⁴ Šajā sakarībā atkal jāatgriežas pie profesora Paula Minca norādītā soda pamatmērķa - tiesiskās kārtības uzturēšana.⁷⁵ Ir skaidrs, ka tiesisko kārtību var nodrošināt arī ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Ne vienmēr bargākā likumā paredzētā soda piemērošana ir piemērotākais līdzeklis, kā nodrošināt tiesisko kārtību. Nākamajā nodaļā tiks apskatīti tie apstākļi, kuri ir vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods pamatā.

Vēl autore šīs nodaļas ietvaros vēlas pieminēt to, ka darba izstrādes laikā Saeimas izskatāmo jautājumu vidū ierindojās apjomīgi KL grozījumi, to vidū paredzētas izmaiņas arī KL 49.pantā. Referents Andrejs Judins Saeimas sēdē par likumprojektu izteicies kā par "atbilstošas reakcijas noteikšanu par izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem".⁷⁶

Par šiem grozījumiem sabiedrībā izskanējuši pārliecinoši apgalvojumi, ka tie tuvinās Latvijas kriminālsodu sistēmu citu Eiropas Savienības valstu sodu sistēmai. Priekšplānā izvirzīta vēlme atbrīvoties no padomju represīvās sistēmas, kurā galvenais akcents tika likts uz sodiem, kas bija saistīti ar brīvības atņemšanu. KL grozījumiem izvirzīts mērķis piedāvāt noziedzīgam nodarījumam atbilstošāku sodu, proti smagu un sevišķi smagu noziegumu gadījumos saglabāt bargu sodu, savukārt ne tik smagiem - samazināt brīvības atņemšanas sodu sankcijas un plašāk izmantot alternatīvos sodus. Tādējādi iecere ir samazināt brīvības atņemšanas iestāžu un ieslodzījumā esošo personu skaitu. Arī profesors U.Krastiņš pauž

⁷²Brakša V. Par sodu politiku kukuļošanas lietās. Jurista Vārds, 2011. 13.septembris, nr.37 (684). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=235665> [aplūkots 2012. gada 10.martā]

⁷³Gratkovska I., Zemzars U. Kriminālsodu politikas aktualitātes. Jurista Vārds, 2011. 3.maijs, nr.18 (665). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=229439> [aplūkots 2012. gada 10.martā]

⁷⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: "AFS", 2007, 175.lpp.

⁷⁵Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Tiesu namu aģentūra, 2005, 209.lpp.

⁷⁶ Saeimas sēžu stenogramma LP0009_1. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/10CC596C345E7117C2257957002CBB5F?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]

līdzīgu viedokli, ka KL nav vecs, tomēr tajā ir padomju laika ietekme, kuru būtu jāaizvieto ar Eiropas valstu krimināltiesību iezīmēm.⁷⁷

Kriminālsodu politikas koncepcijā tiek atbalstīts viedoklis, ka par spīti tam, ka tiek apšaubīta KL 49.panta piemērošanas pamatotība un motivācija, ir nepieciešams arī turpmāk paredzēt iespēju tiesai noteikt vieglāku sodu. Tomēr kā negatīva iezīme tiek norādīta tā, ka nav nekādu norādījumu par soda samazināšanas iespējām. Tieši tādēļ praksē rodas gadījumi, kad par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem tiek piespriests nesamērīgi zems sods, izmantojot KL 49.pantu. Koncepcijā tiek analizēta arī statistika par 2006. un 2007. gadu, norādot, ka katrā trešajā izskatītajā lietā apgabaltiesas kā pirmās instances tiesas piemērojušas KL 49.panta noteikumus. Vairāk kā puse no apsūdzētajiem šajās lietās notiesātas nosacīti, tai skaitā arī personas, kas izdarījušas smagus noziegumus.⁷⁸ Ir saprotamas Ministru kabineta rūpes par KL 49.panta negatīvo ietekmi uz sodu piemērošanu Latvijā, kas acīmredzami var viest pārliecību, ka persona visticamāk saņems samazinātu sodu.

KL 49.panta jaunais ietvars tiks balstīts uz izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagumu. Tādēļ ir paredzēti konkrēti nosacījumi, nosakot brīvības atņemšanas sodu, kas ir zemāks par Sevišķās daļas sankcijā paredzēto minimālo robežu. Grozījumos paredzēts papildināt pantu ar 1.1 daļu šādā redakcijā: "(1¹) Nosakot brīvības atņemšanas sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likuma Sevišķajā daļā, personai nedrīkst piespriest mazāk nekā: 1) pusi no attiecīgā panta sankcijā paredzētā minimālā soda par smaga nozieguma izdarīšanu; 2) divas trešdaļas no attiecīgā panta sankcijā paredzētā minimālā soda par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu."⁷⁹

Šos grozījumus autore vērtē pārdomātus. Tas ir veiksmīgs risinājums, kā nodrošināt to, ka tiesām tiks doti sīkāki norādījumi, kā jāpiemēro KL 49.pants. Tiek sniegts sīkāks skaidrojums vieglāka soda jēdzienam. Likumdevējs panāks to, lai tiesas nesamērīgi nesamazinās piespriežamo sodu. Saskaņā ar šiem grozījumiem, īpaša vērība tiks pievērsta smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem. Ņemot vērā to, ka ar tiem tiek nodarīts lielāks kaitējums, būtu nepieļaujami vainīgajai personai piespriest pārāk vieglu sodu.

⁷⁷ Luksa M. Sākta otra nozīmīgākā krimināltiesību reforma. 2011. 24.oktobris. Pieejams: <http://www.portalslv.lv/?menu=doc&id=238275> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]

⁷⁸ Ministru kabineta 2009. gada 9.janvāra rīkojums Nr.6. Kriminālsodu politikas koncepcija (informatīvā daļa). Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=186355> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]

⁷⁹ Likumprojekts "Grozījumi Krimināllikumā" Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]

Vēl vienas izmaiņas - izslēgt pirmajā daļā vārdus "vai atzīst par nepieciešamu noteikt citu, vieglāka soda veidu."⁸⁰ Šis noteikums būtiski samazinās tiesas iespējas noteikt vieglāku sodu. Tātad, turpmāk vieglāka soda noteikšana izpaudīsies tiesas tiesībās izvēlēties sodu, kāds ir piemērots KL Sevišķās daļas sankcijā.

Ir paredzēts izteikt otro daļu šādā redakcijā: "(2) Tiesa, ievērojot vairākus vainīgā atbildību mīkstinošos apstākļus un vainīgā personību, par smaga nozieguma izdarīšanu, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem, un par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu var noteikt vieglāka soda veidu gadījumā, ja tas nav izraisījis cilvēka nāvi, nav radījis smagus miesas bojājumus vai psihiskas dabas traucējumus vismaz vienai personai vai mazāk smagus miesas bojājumus vairākām personām, nav saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, nav saistīts ar narkotisko un psihotropo vielu nelegālo apriti un nav izdarīts organizētā grupā." Otrā daļa ir papildinājums vieglāka soda noteikšanas noteikumiem. Pantu ar piekto daļu paredzēts papildināt, tajā paredzot, ka atbilstoši noziedzīga nodarījuma kaitīgumam un vainīgā mantiskajam stāvoklim tiesā varēs naudas sodu kā pamatsodu noteikt arī par panta otrajā daļā raksturotajiem noziegumiem.

KL 49.panta piektā daļa šķiet savdabīgs risinājums, jo paredzēts izvērtēt vainīgā mantisko stāvokli un piemērot naudas sodu kā pamatsodu. Autore šo jaunievedumu vērtē pozitīvi. Šis ir veiksmīgs risinājums, kā papildināt valsts budžetu, vienlaicīgibargi sodot par smagākiem noziedzīgiem nodarījumiem. Tomēr šajā gadījumā varētu rasties problēmas ar vainīgā mantiskā stāvokļa izvērtējumu, jo tiesas rīcībā var nebūt visa nepieciešamā informācija. Ne visas personas būs maksāspējīgas. Pastāvēs arī tādas, ka izvairīsies no soda izpildīšanas. Protams, šāda likumdevēja griba ir saprotama un varētu būt skaidrojama ar mērķi veicināt valsts resursu samērīgu izmantošanu, kas ir likumsakarīgi šī brīža situācijai.⁸¹

Kopumā šos grozījumus autore vērtē daudzsološi. Ar tiem noteikti veidosies vienotāka tiesu prakse, jo Tiesai būs konkrētāki vieglāka soda noteikšanas nosacījumi, nepieļaujot nesamērīgi mīksta soda noteikšana par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem. Protams, no tiesu puses iespējams sagaidīt gaušanos par viņu varas ierobežošanu. Autore piekrīt tam, ka atsevišķos gadījumos personas ir pelnījušas saņemt vieglāku sodu, taču par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem jāsoda bargi. Ir jāatstāj plaša nosakāmā soda amplitūda, lai tiesa var katram gadījumam piemērot atbilstošāko sodu. Arī vispārējās prevencijas vārdā būtu jāatstāj pietiekami bargas KL Sevišķās daļas sankcijas.

⁸⁰ Likumprojekts "Grozījumi Krimināllikumā" Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]

⁸¹ Laganovskis G. Krimināllikumu tuvina Eiropas Savienības sodu sistēmai. 2010. 4.oktobris. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/?menu=doc&id=218925> [aplūkots 2012. gada 8.martā]

2. KRIMINĀLLIKUMĀ IETVERTĀ REGULĒJUMA RAKSTUROJUMS UN PIEMĒROŠANA

2.1 Viegļāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods pamats

2.1.1 Atbildību mīkstinošie apstākļi

Latvijas KK Vispārīgajā daļā, kā jau apskatīts iepriekšējā nodaļā, bija līdzīgs pants šī brīža KL 49.panta redakcijai. Arī Latvijas KK 41.pantā tiesai bija paredzēta iespēja noteikt zemāku sodu par zemāko robežu vai piespriest vieglāku soda veidu. Atšķirīgs bija kritērijs, lai rastos panta piemērošanas pamats - sevišķi lietas apstākļi, kas bija jāņem vērā papildus vainīgā personībai. Šobrīd kritērijs ir cits - vairāki atbildību mīkstinošie apstākļi.⁸²

KL 47.panta pirmajā daļā uzskaitīti apstākļi, kuri atzīstami par atbildību mīkstinošiem, taču šis saraksts nav izsmelošs. Panta otrā daļa pieļauj tiesai atzīt citus apstākļus par atbildību mīkstinošiem, ievērojot trešās daļas prasības - tie nevar būt noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīme. Turpmāk netiks analizēti visi likumā uzskaitītie atbildību mīkstinošie apstākļi, aprobežojoties ar piemēriem, kas saistīti ar KL 49.panta noteikumu piemērošanu.

Arī Senāts uzsvēris, ka kritērijs vieglāka soda noteikšanai ir *vairāki* atbildību mīkstinoši apstākļi. Zemākas instances tiesa bija norādījusi tikai vienu apsūdzētā atbildību mīkstinošu apstākli - vainas atzīšanu un izdarītā nožēlošanu, kā arī nebija norādījusi apstākļus, kas atzīstami par sevišķiem, lai noteiktu vieglāku sodu, trūka atbilstošas tiesas motivācijas.⁸³ Tāds pats secinājums ietverts lēmumā, kurā teiks, ka KL 49.panta piemērošana iespējama tikai tad, ja tiesa konstatējusi vairākus vainīgā atbildību mīkstinošus apstākļus, iztrūkstot atbildību pastiprinošiem apstākļiem. Lai arī konstatēti tādi atbildību mīkstinošie apstākļi kā ģimenes apstākļi - apgādībā divi mazgadīgi bērni, grūts materiālais stāvoklis, tomēr konstatēti arī atbildību pastiprinoši apstākļi.⁸⁴ Tātad, jāpastāv vismaz diviem atbildību mīkstinošiem apstākļiem, lai tiesa varētu noteikt vieglāku sodu, kas gan, autoresprāt, šķiet pietiekami skaidri pateikts KL 49.panta tekstā.

Arī 2000. gada 16.maija lēmumā skarts vainīgā vairāku atbildību mīkstinošu apstākļu jēdziens, kurā Senāts noraidīja prokurora protestu un norādīja, ka atbildību mīkstinošo

⁸²Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 176.lpp.

⁸³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2000. gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-80. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2000. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 53.-55.lpp.

⁸⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2002. gada 12.marta lēmums lietā Nr. SKK-72. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2002. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 81.-87.lpp.

apstākļu nenorādīšana vienkopus, nedod pamatu secināt, ka tiesa nav minējusi vairākus atbildību mīkstinošos apstākļus, kā to apgalvoja prokurors.⁸⁵

Vēl kādā lietā tika vērtētas tiesas tiesības atbildību mīkstinošos apstākļu noteikšanā. Kasācijas sūdzībā tika norādīts, ka tiesa neesot ņēmusi vērā apsūdzētās personas veselības stāvokli, kā arī to, ka apsūdzētais ir pozitīvi vērtēts, ka viņam ir pastāvīga darba vieta un ģimene. Tiesa sūdzību noraidījusi, uzsverot, ka apstākļus, kas nav minēti KL 47.panta pirmajā daļā, par atbildību mīkstinošiem apstākļiem ir tiesas *tiesības*, nevis pienākums.⁸⁶ Iepriekš minētajos spriedumos atspoguļoti KL 47.panta piemērošanas pamati. Tālāk tiks aplūkoti sarežģītāki tiesu prakses piemēri.

Saskaņā ar KL 47.panta otro daļu, tiesas var atzīt par atbildību mīkstinošu apstākli arī tādu, kas nav norādīts KL 47.panta pirmajā daļā. Jāievēro, ka par atbildību mīkstinošu apstākli var atzīt tikai tādu, kas norāda uz kādiem īpašiem faktoriem, kas pēc nozīmes līdzinās KL 47.panta pirmajā daļā norādītajiem. Tiem jāpamato soda individualizāciju, kas vispirms jāvērtē veikt soda sankcijas ietvaros.⁸⁷

Tiesu prakses apkopojumā secināts: "KL 47.panta 2.daļā ietvertais norādījums nav tulkojams paplašināti un nedod tiesības atzīt par atbildību mīkstinošiem apstākļiem arī tādus, kas pēc sava satura un nozīmes neatbilst KL 47.panta 1.daļā ietvertajiem apstākļiem, kas norāda vai nu uz vainīgās personas attieksmi pret izdarīto, vai arī uz tādiem faktiem un apstākļiem, kuri ietekmējuši vai sekmējuši noziedzīga nodarījuma izdarīšanu."⁸⁸

Izmantojot šīs tiesības, tiesas tiek kritizētas par to, ka pašas "piedomā" klāt atbildību mīkstinošus apstākļus, lai būtu iespējams piemērot KL 49.panta noteikumus. Jāpatur prātā, ka visus pozitīvos apstākļus, kas attiecas uz apsūdzēto personu, nav pamata uzskatīt par atbildību mīkstinošiem.

Piemēram, apelācijas instances tiesa 2005.gada 15.augusta lietā papildus pirmās instances konstatētajam vienam atbildību mīkstinošajam apstāklim - vainas atzīšanai un izdarītā nožēlošanai, atzina par tādu arī apsūdzētā nepilngadību, lai varētu piemērot KL 49.pantu.⁸⁹ Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija kļūdaini atzina, ka daļēja

⁸⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2000. gada 16.maija lēmums lietā Nr. SKK-120. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2000. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 59.-61.lpp.

⁸⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 2.oktobra lēmums lietā Nr. SKK-568. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2006. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 80.-88.lpp.

⁸⁷ Liholaja V. Soda noteikšanas principi: likums un prakse. Jurista Vārds, 2006. 19.decembris, nr.49. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=149555> [aplūkots 2012. gada 8.martā]

⁸⁸ Tiesu prakse lietās par nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem. 2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

⁸⁹ Liholaja V. Soda noteikšanas principi: likums un prakse. Jurista Vārds, 2006. 19.decembris, nr.50. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=150034> [aplūkots 2012. gada 8.martā]

vainas atzīšana ir atbildību mīkstinošs apstāklis un tādējādi uzskatīja par pareizu piemērot KL 49.panta nosacījumus.⁹⁰

Personas vecums pats par sevi nevar būt atbildību mīkstinošs apstāklis, taču var kalpot par cita atbildību mīkstinoša apstākļa konstatēšanu. Piemēram, ja ir pierādīts fakts, ka apsūdzētais sava vecuma dēļ nav spējisapzināties savas darbības noziedzīgumu un tās sekas. Praksē ir konstatēti daudzi gadījumi, kad tiek izmantotas KL 47.panta otrajā daļā noteiktās tiesības, un tiesa ir atzinusi par atbildību mīkstinošiem KL nenorādītus apstākļus, lai varētu piemērot KL 49.pantu. Šādu praksi kritizē un atzīst par nepiemērotu, jo tiesai nav "jāmeklē" vai "jāizdomā" atbildību mīkstinoši apstākļi, lai atrastu piemērotu iemeslu KL 49.panta piemērošanai.⁹¹ Tātad, atbildību mīkstinošu apstākļu konstatēšanai jānotiek vispirms. Tikai pēc tam tiesa var vērtēt iespēju piemērot KL 49.pantu. Autoresprāt, nepieciešama atbildību mīkstinošo apstākļu satura un nozīmīguma izvērtēšana, nosakot sodu. To izvērtēšana nodrošina soda individualizāciju un individuālu pieeju katram apsūdzētajam. Tiesai ir jāizsver, kāds atbildību mīkstinošais apstāklis var būt par pamatu soda samazināšanai.

Senāts ir noteicis, ka "no KL 47.panta nosaukuma un satura izriet, ka par atbildību mīkstinošiem apstākļiem var atzīt tādus apstākļus, kas saistīti ar vainīgās personas vai citas personas izdarīto noziedzīgo nodarījumu."⁹² Šis secinājums ir nozīmīgs ar to, ka tiesa nodalīja tos apstākļus, kas attiecas uz vainīgā personību no tiem, ko, kurus var atzīt par atbildību mīkstinošiem. Tā piemēram, apstākļi, ka apsūdzētais ir vienīgais ģimenes apgādnieks, ka gaidāms ģimenes pieaugums, persona nav izdarījusi jaunus likumpārkāpumus kopš pēdējā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, attiecas uz vainīgā personību. Tā kā šie apstākļi neattiecas uz noziedzīgo nodarījumu, tie nav atzīstami par atbildību mīkstinošiem apstākļiem. Tiesa uzsvērusi arī to, ka KL 47.panta pirmajās daļas pirmajā punktā minētais apstāklis atzīstams par atbildību mīkstinošu tikai tādā gadījumā, ja pastāv visas trīs norādītās darbības - apsūdzētais pieteicies par vainīgu, vaļširdīgi atzinies un nožēlojis izdarīto.⁹³ Ja konstatēti tikai viens vai divi no šiem elementiem, tad tos var atzīst par atbildību mīkstinošiem apstākļiem saskaņā ar KL 47.panta otro daļu.⁹⁴

⁹⁰ Tiesu prakse krimināllietās: notiesājoši spriedumi - atceltu attaisnojošu spriedumu vietā, attaisnojoši spriedumu - atceltu notiesājošu vietā. 2007. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2007/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

⁹¹ Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. 2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

⁹² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 27.marta lēmums lietā SKK-155/2007. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department2/2007/kd270307.doc> [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī]

⁹³ Turpat.

⁹⁴ Atsevišķu rajona tiesu prakse sodu politikas veidošanā saistībā ar likuma piemērošanu un interpretāciju pēc Krimināllikuma 175.panta 3. un 4.daļas. 2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

No apakšnodaļas sākumā minētajiem lēmumiem redzams, ka tiesa pirms tam neievērojusi nupat noteikto principu, kā nošķirt atbildību mīkstinošus apstākļus no personību raksturojošiem, tomēr tiesai šajā ziņā nevar pārmest. KL taču nesniedz atbildību mīkstinošo apstākļu definīciju vai nošķiršanas kritērijus.

2004. gada 9.jūlija rīcības sēdes lēmumā Senāts nolēma grozīt apelācijas instances spriedumu, jo tiesa faktiski bija konstatējusi KL 47.panta 6. un 7. punktā atbildību mīkstinošos apstākļus, bet nav motivējusi savu izvēli tos par tādiem neatzīt.⁹⁵ Šajā sakarībā jāpiemin, ka KL 47.pantā norādītie atbildību mīkstinošie apstākļi ir jāievēro obligāti, turklāt šis uzskaitījums nav izsmeļošs - tiesa var par atbildību mīkstinošu noteikt arī citu apstākli, piemēram, personas veselību.⁹⁶ No atbildību mīkstinošajiem apstākļiem, kurus tiesa konstatē un ņem vērā, nosakot sodu, dominē vaļširdīga atzīšanās un izdarītā nožēlošana, noziedzīga nodarījuma atklāšanas un izmeklēšanas aktīva veicināšana.

Savdabīgu motivāciju tiesa piedāvājusi apelācijas spriedumā, kurā vērtēts personas veselības stāvoklis kā atbildību mīkstinošs apstāklis. Tiesa norādījusi, ka to nevar atzīt par atbildību mīkstinošu, jo par atbildību mīkstinošu varot atzīt tikai būtisku veselības stāvokli. Senāts saskatījis šādā apgalvojumā kļūdu un atcēlis apelācijas tiesas spriedumu. Tiesa piemēroja Latvijas KK 41.panta nosacījumus, samazinot sodu, ņēma vērā tiesājamā veselības stāvokli, pretēji apelācijas spriedumā noteiktajam.⁹⁷

Ja agrākos Krimināllietu departamenta lēmumos par vainīgā atbildību mīkstinošu apstākli tika atzīts apsūdzētās personas veselības stāvoklis,⁹⁸ arī KL komentāros minēts šāda viedoklis, tad šobrīd prakse ir mainījies. Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2010. gada 20.oktobra lēmumā lietā PAK-134 tiesa atzinusi, ka fiziskās veselības stāvoklis kā atbildību mīkstinošs apstāklis neatrod pamatojumu nevienā no KL 47.pantā minētajiem gadījumiem.⁹⁹ Autore pievienojas viedoklim par to, ka personas veselības stāvokli nevar atzīt par atbildību mīkstinošu apstākli. Pretējā gadījumā, persona varētu pieļaut savas veselības pasliktināšanos vai nepamatoti ar to aizbildināties. Personas veselības stāvoklis taču nevar attaisnot noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Protams, veselības stāvokli var ņemt vērā, lai

⁹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2004. gada 9.jūlija lēmums lietā Nr. SKK-401. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2004. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 52.-54.lpp.

⁹⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 164.lpp.

⁹⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2004. gada 14.janvāra lēmums lietā Nr. SKK-22. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2005. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 55.-58.lpp.

⁹⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 165.lpp.

⁹⁹ Poļakova L. Publiskās lekcijas "Vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods" prezentācijas materiāli, 2012. 12.janvāris.

noteiktu humānu sodu, jo pats par sevi saprotams būtu piemēram, fakts, ka personai, kurai nepieciešama īpaša ārstēšana, to būtu apgrūtināti izdarīt ieslodzījuma vietā.

Tiesām ir rūpīgi jāizvērtē lietas apstākļi, lai pareizi saskaftu un par tādiem atzītu atbildību mīkstinošus apstākļus, jo tiem ir būtiska nozīme soda noteikšanā, īpaši tādēļ, ka šie apstākļi ir iemesls, lai samazinātu sodu. Tiesām varētu pārnest to, ka tās pārāk bieži par atbildību mīkstinošiem apstākļiem atzīst tādus, kas tieši likumā nav paredzēti.

Profesore Valentija Liholaja norādījusi, ka par atbildību mīkstinošiem nereti tiek atzīti apstākļi, kuriem būtu tikai personību raksturojošu faktoru nozīme un kurus tiesa varētu ņemt vērā pie soda noteikšanas, bet dažreiz arī tādi apstākļi, kuri neatbilst nevienam no KL 47.panta otrajā daļā norādītajiem pamatojumiem.¹⁰⁰ Te autore aicina atgriezties pie KL 49.panta pirmās daļas, kurā ir nošķirti tiesai vērā ņemamie kritēriji - vainīgā personība un atbildību mīkstinošie apstākļi. Tieši tādēļ nav pareizi ļaut atzīst personību raksturojošus apstākļus par atbildību mīkstinošiem. Pretējā gadījumā, nesaskatot nevienu atbildību mīkstinošu apstākli, tiesa izvērtēs apsūdzētā personību un kādu no izvērtētajiem apstākļiem atzīs par mīkstinošu, lai varētu piemērot (iespējams, nepamatoti) KL 49.pantu.

2006. gada tiesu prakses apkopojumā minēti prakses piemēri, ar kuriem tiek ieviests jauns atbildību mīkstinošs apstākļis - piekrišana neveikt pierādījumu pārbaudi.¹⁰¹ Savukārt 2007. gada tiesu prakses apkopojumā atrodami piemēri, kur par atbildību mīkstinošu apstākli atzīstama apsūdzētā sadarbība ar tiesu, izvēloties vienkāršāku procesa veidu vai ātrāka un vienkāršāka krimināltiesisko attiecību noregulējuma panākšana, sadarbojoties ar kriminālprocesa veikšanai pilnvarotajām amatpersonām, kurā norādīts, ka šādiem Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas secinājumiem nevar piekrist.¹⁰² Ar 2009. gada 16.novembra lēmumu lietā PAK-385 Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palāta ir pateikusi, ka vienkāršākā procesa izvēle nav viens no pamatiem, kas ļautu tiesai mīkstināt sodu.¹⁰³ Arī tiesu prakses apkopojumā nostiprināta šī tēze, atsaucoties uz prakses piemēriem, ka apsūdzētā atteikšanās no kādas procesuālas garantijas izmantošanas, ja vēl tā ir atkarīga no kādas citas iesaistītas personas, nevar tikt atzīta par atbildību mīkstinošu apstākli KL 47.panta otrās daļas izpratnē.¹⁰⁴ Arī Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2010. gada 6.janvāra lēmumā lietā PAK -

¹⁰⁰Liholaja V. Soda noteikšanas principi: likums un prakse. Jurista Vārds, 2006. 19.decembris, nr.50. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=150034> [aplūkots 2012. gada 8.martā]

¹⁰¹Tiesu prakse lietās par nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

¹⁰²Turpat.

¹⁰³ Poļakova L. Publiskās lekcijas "Vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods" prezentācijas materiāli, 2012. 12.janvāris.

¹⁰⁴ Tiesu prakse krimināllietās par slepkavībām. 2009./2010. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2010/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

233norādīts, ka drošības līdzekļa ievērošana nav atzīstama par atbildību pastiprinošu apstākli.¹⁰⁵

2008. gada tiesu prakses apkopojumā vēlreiz nostiprināta atziņa, ka atbildību mīkstinošs apstāklis nav personas nepilngadība. Par atbildību mīkstinošu apstākli nevar atzīst vainas daļēju nožēlošanu, piekrišanu lietas izskatīšanai bez pārbaudes, liecību sniegšanu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, vienkāršoto procesuālo formu izvēlēšanos krimināltiesisko attiecību noregulēšanā.¹⁰⁶

Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2009. gada 21.maija lēmumā lietā PAK - 255 atrodama savdabīga norāde, ka tiesai ir jāņem vērā ne tikai tie apstākļi, kas ir labvēlīgi apsūdzētajam pēc viņa paša ieskata, bet arī citi apstākļi. Lietā tika konstatēts, ka apsūdzētajam bija gaidāma bērna piedzimšana, kas nebija liegusi viņam meklēt legālu iztikas līdzekļu iegūšanas veidu.¹⁰⁷ Autore atbalsta šādu tiesas nostāju, jo citkārt lēmumos minētie fakti par apsūdzētajam esošajiem bērniem, apgādājamiem un ģimeni liek domāt, ka persona var izvairīties no soda vai saņemt ievērojami mazāku sodu tikai šo iemeslu dēļ. Nevar taču personāmradīt iespēju, ka tās var paļauties uz to, ka izdarot noziedzīgus nodarījumus, nesaņems bargus sodus tikai tādēļ, ka tām ir ģimene, ar ko tās iežēlinās tiesu.

Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2010. gada 20.oktobra lēmumā lietā PAK - 134 par atbildību mīkstinošo apstākļu konstatēšanu izdarīti jau agrāk pateikti secinājumi. Piemēram, KL 47.panta pirmās daļas 3.punktā paredzētais atbildību mīkstinošais apstāklis - vainīgais sekmējis citas personas nozieguma atklāšanu - par tādu atzīstams, ja tas ir apstiprinājies ar procesuālu nolēmumu citā krimināllietā. KL 47.panta pirmās daļas otrais punkts - aktīva noziedzīgā nodarījuma atklāšanas un izmeklēšanas veicināšana - konstatējams, ja apsūdzētā sniegtā informācija ir bijusi būtiska nozieguma atklāšanā un izmeklēšanā. Arī secinājums - nav pamata apgalvojumam, ka apsūdzētais ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu nav radījis kaitējumu, jo visi noziedzīgie nodarījumi rada kaitīgas sekas - jau agrāk lasīts tiesu praksē.¹⁰⁸

Interesantu atbildību mīkstinošo apstākli ir mēģināts saskatīt Krimināllietu tiesu palātas 2010. gada 30.novembra lēmumā lietā PAK - 418, kur tiesa atzinusi, ka apstāklis, ka

¹⁰⁵Poļakova L. Publiskās lekcijas "Vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods" prezentācijas materiāli, 2012. 12.janvāris.

¹⁰⁶ Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. 2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

¹⁰⁷Poļakova L. Publiskās lekcijas "Vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods" prezentācijas materiāli, 2012. 12.janvāris.

¹⁰⁸Turpat.

apsūdzētais ir palīdzējis ārstēties narkomāniem, nav atbildību mīkstinošs apstāklis.¹⁰⁹ Kādā citā lēmumā (Krimināllietu tiesu palātas 2010. gada 22. decembra lēmums lietā PAK - 632) konstatēts, ka tiesa nepamatoti ir vērtējusi vienu un to pašu apstākli - savas vainas atzīšanu un izdarītā nožēlošanu - kā atbildību mīkstinošu gan KL 47.panta pirmās daļas, gan tā paša panta otrās daļas izpratnē.¹¹⁰

Jaunākajos tiesu prakses piemēros reti atrodami gadījumi par atbildību mīkstinošu apstākļu nepareizu atzīšanu, tomēr tādi ir. Tā kādā 2011. gada 18. oktobra lēmumā tiesa pieļāvusi, autoresprāt, neatbilstošas kļūdas, ņemot vērā līdzšinējo praksi. Rajona tiesa, apsūdzētajam nosakot sodu, bija piemērojusi KL 49.panta noteikumus. Senāta Krimināllietu departaments konstatēja, ka visi tiesas konstatētie atbildību mīkstinošie apstākļi nav attiecināmi uz konkrēto noziedzīgo nodarījumu, tādējādi pastāv tikai viens atbildību mīkstinošais apstāklis par konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Par otro atbildību mīkstinošo apstākli nevar uzskatīt apsūdzētā personību pozitīvi raksturojošas ziņas, kā arī atsauces uz noziedzīgā nodarījuma nepabeigto raksturu vai sankcijas bardzību.¹¹¹ Šis spriedums un apelācijas instances kļūda KL 49.panta piemērošanā šķiet neizprotams, ņemot vērā plašo KL 49.panta pareizas piemērošanas skaidrojumu tiesu praksē un tiesu prakses apkopojumos, kur tiesām norādīts, kā pareizi noteikt sodu.

Krimināllietu tiesu palātas 2011. gada 7. jūnija lēmumā lietā PAK - 355 tiesa taisnīgi nav atzinusi par atbildību mīkstinošu apstākli to, ka apsūdzētā māte ir slima. Slimība pastāvējusi arī pirms noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, kas nav atturējis apsūdzēto no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.¹¹²

Tiesu praksē ir bijis daudz kļūdu, saistībā ar atbildību mīkstinošo apstākļu konstatēšanu. Bieži vien par tiem tiek noteikti personu raksturojoši apstākļi, kas būtu ņemami vērā, nosakot soda veidu un mēru, taču pēc būtības neatbilst atbildību mīkstinošos apstākļu jēgai. Tiesas mēģina saskatīt atbildību mīkstinošos apstākļus, lai varētu noteikt vieglāku sodu. Tādējādi, autoresprāt, tiesas pārlietu cenšas samazināt sodus. Jāpiekrīt, ka sodu politika jāveido virzienā, kur brīvības atņemšanas sodi tiek piespriesti arvien retāk, taču par sevišķi smagiem noziegumiem būtu jāpiespriež bargs sods, lai aizsargātu sabiedrības drošību. KL vajadzētu precīzāk definēt KL 47.pantā iekļauto apstākļu dabu, lai tiesām būtu saistošs priekšraksts, pēc kura vadīties. Diemžēl, tiesas ne vienmēr ievēro tiesu prakses apkopojumos

¹⁰⁹Poļakova L. Publiskās lekcijas "Vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods" prezentācijas materiāli, 2012. 12.janvāris.

¹¹⁰Turpat.

¹¹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 18. oktobra lēmums lietā SKK - 526/2011. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/department2/2011/> [aplūkots 2012. gada 8. martā]

¹¹²Poļakova L. Publiskās lekcijas "Vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods" prezentācijas materiāli, 2012. 12.janvāris.

ietvertās atziņas, tādējādi arvien pieļaujot jau agrāk konstatētas kļūdas. Kā risinājums tam, iespējams būtu tiesu prakses apkopojumu vai tiem līdzīgu vadlīniju saistoša rakstura radīšana, lai tiesas uz tiem raudzītos ar lielāku atbildības sajūtu.

Kopumā var secināt, ka tiesu prakse attīstās uz labo pusi, saskatot KL piemērošanas neprecizitātes un pilnveidojot tiesu praksi. Lai arī jaunākajos publicētajos tiesu prakses piemēros reti sastopamas KL 49.panta piemērošanas kļūdas, tās vēl joprojām tiek pieļautas.

Jau iepriekš darbā minēts, ka KL gaidāmi grozījumi. Grozījumi skar arī KL 47.pantu. Grozījumos netiek saglabāti visi atbildību mīkstinošie apstākļi, citādāk tiek izteikta panta otrā daļa, netiek saglabāta panta trešā daļa.¹¹³Netiek saglabāts, piemēram, atbildību mīkstinošais apstāklis, ka noziedzīgo nodarījumu izdarījusi grūtniece. Jādomā, ka KL atstāti tie atbildību mīkstinošie apstākļi, kas saistīti ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Panta otrajā daļā, savukārt tiek pateikts, ka par likumā nenorādītu atbildību mīkstinošo apstākli var atzīt arī citu, ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu saistītu apstākli. Ar šiem grozījumiem, autoresprāt, tiks panākts pozitīvs efekts - tiesām būs lielāka skaidrībai, kāda ir atbildību mīkstinošo apstākļu daba, lai nekļūdīgi varētu konstatēt KL 47.panta pirmajā daļā neminētus atbildību mīkstinošos apstākļus.

2.1.2 Vainīgā personība

KL 49. panta pirmajā daļā kā viens no kritērijiem, kas jāvērtē tiesai, lai tā varētu noteikt zemāku sodu, ir vainīgā personība. Šajā sakarībā nepieciešams noskaidrot, kādi vainīgā personības aspekti var būt par pamatu, lai tiesa noteiktu zemāku sodu.

Vainīgā personības izvērtēšana ir sevišķi būtiska sastāvdaļa soda individualizācijā. Tas ir nepieciešams, lai noteiktu atbilstošu sodu,¹¹⁴ atkarībā no noziedzīga nodarījuma rakstura un to izdarījušās personas raksturojuma. Tiesai, nosakot sodu, jāievēro vienlīdzības princips - nosakot soda veidu un tā lielumu un nodarījuma novērtējuma paņēmiena izvēlē. Šis princips jāievēro jau kriminālo tiesību normu radīšanas stadijā.¹¹⁵

¹¹³ Likumprojekts "Grozījumi Krimināllikumā" Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]

¹¹⁴Карпец И. И. Индивидуализация наказания в советском уголовном праве. Москва: Госюриздат, 1961, 113. с.

¹¹⁵Тимерханович Х. А. Система принципов нфзначения наказания. Pieejams: http://www.rtusd.ru/2006/3_2006/obzor_2.pdf [aplūkots 2012. gada 10.maijā]

Aplūkojot vainīgā personības izvērtēšanas nozīmi, jāuzsver, ka tā palīdz noskaidrot noziedzīgā nodarījuma cēloņus. Ja visi personību raksturojošie dati tiktu atzīti par atbildību mīkstinošiem apstākļiem, tad vainīgā personībai nemaz nebūtu nozīmes.¹¹⁶

Kā jau iepriekš minēts, jāņem vērā, ka ir jānodala ziņas par apsūdzēto, kas raksturo viņu kā personu, kas izdarījis noziedzīgu nodarījumu no tādiem šo personu raksturojošiem datiem, kurus likumdevējs atzīst par atbildību mīkstinošiem vai pastiprinošiem apstākļiem. Professore V.Liholaja ir norādījusi, ka tiesa bieži neievēro šo iedalījumu, nenorādot, kuri personu raksturojoši apstākļi attiecas uz personu kā cilvēku, kurš izdarījis noziedzīgu nodarījumu un kuri kalpo par pamatu, lai to atzītu par atbildību mīkstinošu apstākli.¹¹⁷

Literatūrā minēts, ka par mīkstinošiem apstākļiem, kas attiecas uz vainīgā personību tiesa vara atzīt piemēram, šīs personas ģimenes stāvokli, veselības stāvokli, ievērojamu darba stāžu daudzu gadu garumā, pozitīvas atsauksmes no darba un personas dzīves vietas u.c.¹¹⁸ Par tādiem tiesa ir atzinusi arī dzimumu, sodāmības neesamību.¹¹⁹ Tomēr saskaņā ar jaunāko tiesu praksi, tas nav pareizi un šādi apstākļi drīzāk būtu jāmin vienkārši kā personu raksturojoši, kurus nevarētu atzīt par atbildību mīkstinošiem apstākļiem.

Personības izvērtēšanas procesā krimināltiesiska nozīme ir ziņām, kas raksturo personas fizisko stāvokli, psihisko stāvokli, sociālo statusu un tiesisko statusu. Fizisko stāvokli raksturo, piemēram, dzimums, vecums, veselības stāvoklis, grūtniecība, invaliditāte, atkarība no alkohola vai citām apreibinošām vielām. Tieši vainīgā veselības stāvoklis var būt iemesls, lai noteiktu vieglāku sodu humānu apstākļu dēļ. Psihiskais stāvoklis jāņem vērā tādos gadījumos, ja personu nevar atzīt par ierobežoti pieskaitāmu, tomēr ir konstatēti kādi psihiskas dabas traucējumi vai garīga atpalcība, kas veido atbildību mīkstinošu apstākli. Pie personas sociālā statusa jāaplūko ģimenes stāvoklis, apgādājamo personu skaits, personas attieksme pret darbu un uzvedība sabiedrībā. Personas tiesisko statusu raksturo personas sodāmība, ko tiesa var atzīt par atbildību pastiprinošu apstākli.¹²⁰

Prakses piemēros atrodamas dažādas kļūdas saistībā ar KL 49. panta piemērošanu. Piemēram, par Rēzeknes tiesas spriedumu tika iesniegts prokurora protests, jo tiesa nepamatoti nepiemērojusi papildsodu, atsaucoties uz KL 49.panta otro daļu, norādot normas piemērošanas motīvus, kas tiesas motivācijā nebija skaidra. Tiesa par tiesājamā atbildību

¹¹⁶Prozumenta A. Vainīgā personības izvērtēšana, nosakot sodu. Jurista Vārds. 2009. 4.augusts, nr. 31 (574). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=195519> [aplūkots 2012. gada 8.martā]

¹¹⁷Liholaja V. Soda noteikšanas principi: likums un prakse. Jurista Vārds, 2006. 12.decembris, nr.49.Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=149555> [aplūkots 2012. gada 8.martā]

¹¹⁸Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 176.lpp.

¹¹⁹Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās: likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 180.lpp.

¹²⁰Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. 2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

mīkstinošu apstākļi bija atzinusi viņa atzīšanos un izdarītā nožēlošanu. Tiesa nebija norādījusi, vai apstākļi - tiesājamais nestrādā, apgādībā ir divi nepilngadīgi bērni, iespēja iestāties darbā transportlīdzekļa vadītāja amatā - ir atzīti par atbildību mīkstinošiem apstākļiem vai tie attiecas tikai uz vainīgā personību. Tādēļ Senāts secināja, ka piemērojot KL 49.panta nosacījumus, ir jānošķir, kuri no apstākļiem attiecas uz vainīgā personības raksturojumu un kuri atzīstami par atbildību mīkstinošiem apstākļiem.¹²¹

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palāta 2005. gada 9.februāra spriedumā piemēroja KL 49.pantu, kam nebija nekāda pamata, jo par atbildību mīkstinošiem apstākļiem bija atzīti tādi, kas raksturo personību, kura faktiski netika analizēta - norādīts tikai pensijas vecums un sliktais veselības stāvoklis.¹²² Viena no tipiskākajām kļūdām ir gadījumi, kad tiesa neņem vērā apsūdzētā iepriekšējās sodāmības. Tā ir būtiska, jo norāda uz personas attieksmi pret likumu ievērošanu, kas nav apzinīga, jo nav vērojama vēlme laboties.¹²³

2007. gada tiesu prakses apkopojumā, analizējot soda piemērošanas praksi, secināts, ka par atbildību mīkstinošiem apstākļiem kļūdaini tiek atzīti personību raksturojoši dati, neņemot vērā to, ka šāda prakse jau atzīta par nepareizu.¹²⁴ KL 47.panta otrā daļa tiek iztulkota paplašināti. Šāda prakse atzīta par nepareizu 2006. gada tiesu prakses apkopojumā, kurā norādīts, ka nav pieļaujams atbildību mīkstinošus apstākļus aizstāt ar personu raksturojošiem datiem. Kā piemēri minēti - personas nepilngadība, nav iepriekšējās sodāmības, slimošana ar grūti ārstējamu slimību, apgādībā nepilngadīgi bērni, personai ir darba vieta un citi tamlīdzīgi personību raksturojoši dati. Tiesām jāatceras, ka nepieciešams strikti ievērot KL 47.panta pirmajā daļā norādīto apstākļu saturu un jēgu, atzīstot par atbildību mīkstinošiem citus, likumā nenorādītus apstākļus.¹²⁵

Citā tiesu prakses apkopojumā norādīts: “KL 47.panta 2.daļā ietvertais norādījums nav tulkojams paplašināti un nedod tiesības atzīt par atbildību mīkstinošiem apstākļiem arī tādus, kas pēc sava satura un nozīmes neatbilst KL 47.panta 1.daļā ietvertajiem apstākļiem, kas

¹²¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 1999. gada 14.septembra lēmums lietā Nr. SKK-283. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 1999. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 484.lpp.

¹²² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Tiesu prakse krimināllietās: notiesājoši spriedumi - atceltu attaisnojošu spriedumu vietā, attaisnojoši spriedumu - atceltu notiesājošu vietā. 2007. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/summary/2007/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

¹²³ Prozumenta A. Vainīgā personības izvērtēšana, nosakot sodu. Jurista Vārds. 2009. 4.augusts, nr. 31 (574). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=195519> [aplūkots 2012. gada 8.martā]

¹²⁴ Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 160. un 162. panta. 2007. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2007/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

¹²⁵ Tiesu prakse lietās par cilvēku tirdzniecību un personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai. 2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

norāda vai nu uz vainīgās personas attieksmi pret izdarīto, vai arī uz tādiem faktiem un apstākļiem, kuri ietekmējuši vai sekmējuši noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.”¹²⁶

Lūk, piemērs tiesas problēmām norobežot atbildību mīkstinošu apstākli no vainīgā personību raksturojošiem apstākļiem. 2007. gada 12.marta lietā tiesa secinājusi, ka apelācijas instances norādītie atbildību mīkstinošie apstākļi - apsūdzētās personas sodāmība un pozitīvs raksturojums - ir nepamatota un neatbilstoša KL 47.panta izpratnei par atbildību mīkstinošiem apstākļiem. Personas pozitīvais raksturojums un agrākā nesodāmība ir personu raksturojoši apstākļi, kas nevar tikt atzīti par atbildību mīkstinošiem apstākļiem, jo tas ir pretrunā ar KL 46.panta otrajā daļā noteikto, kā arī ar atbildību mīkstinošo apstākļu būtību un nozīmi.¹²⁷

2008./2009. gada tiesu prakses apkopojumā atzīts, ka prasības par KL 49.panta piemērošanu- konstatēti vairāki atbildību mīkstinoši apstākļi, nepastāvot atbildību pastiprinošiem apstākļiem ar atbilstīgiem nolēmuma motīviem - gandrīz vienmēr ir ievērotas. Taču tāpat kā citās krimināllietu kategorijās, lietās par krāpšanu, joprojām apsūdzēto personu raksturojošām ziņām bieži piešķir pārlieku lielu nozīmi, aizmirstot, ka primāri jāvērtē fakti, kas raksturo noziedzīgo nodarījumu un ar šo nodarījumu radītos zaudējumus.¹²⁸

Vērtējot apsūdzētā personību, tiek ņemts vērā Valsts probācijas dienesta sagatavotais izvērtēšanas ziņojums par personu, kas var palīdzēt tiesai noteikt sodu, taču ar apsūdzētā personību saistītie fakti nedrīkst būt būtiskākie, ar kuriem tiesa pamato soda veidu un mēru.¹²⁹ Saskaņā ar Valsts probācijas dienesta likuma 15.pantu Valsts probācijas dienests sniedz izvērtēšanas ziņojumus pēc tiesas vai prokurora pieprasījuma par apsūdzēto kriminālprocesā. Tiek ņemts vērā apsūdzētā domāšanas veids, uzvedība, attieksme un noziedzīga nodarījuma izdarīšanas veicinošie sociālie apstākļi. Šobrīd gan, līdz 2012. gada 31.decembrim, Valsts probācijas dienesta likuma pārejas noteikumu 7.punkts paredz, ka izvērtēšanas ziņojumu sniedz tikai par personām, kuras apsūdzētas noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pret dzimumneaizskaramību un tikumību, kā arī par apsūdzētajiem, kuri noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī bija nepilngadīgi.¹³⁰

¹²⁶ Tiesu prakse lietās par nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

¹²⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 12.marta lēmums lietā Nr. SKK-32/07. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 586.lpp.

¹²⁸ Tiesu prakse lietās par krāpšanu. 2008./2009. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2009/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

¹²⁹ Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. 2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

¹³⁰ Valsts probācijas dienesta likums. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=82551> [aplūkots 2012. gada 18.maijā]

Tiesu prakses apkopojumā saistībā ar apsūdzētā personību minēts kādsspriedums, kurā tiesa par nepamatotu atzina zemākas instances tiesas izvēli piemērot KL 49.pantu. Tiesa atzina, ka, motivējot vieglāka soda piemērošanu, ir vērtēta tikai personība, kādēļ noteikts nesamērīgi mīksts sods. Tiesa nav ņēmusi vērā to, ka likumdevējs šo noziegumu KL ietvēris kā noziegumu ar lielu kaitīguma pakāpi. Tomēr vēl joprojām par atbildību mīkstinošu apstākli pirmās instances tiesa nosaukusi apsūdzētā veselības stāvokli. Tiesa atteikusies atzīt par atbildību pastiprinošu apstākli atrašanos alkohola reibumā, kaut arī apsūdzētā rīcību tas ir ietekmējis. Apkopojumā vērsta uzmanība arī uz to, ka vēl joprojām apsūdzēto personu raksturojošām ziņām tiek piešķirta pārlietu liela uzmanība, nepievēršot pietiekami lielu uzmanību faktiem, kas raksturo izdarīto noziedzīgo nodarījumu.¹³¹

No iepriekš minētajiem tiesu prakses piemēriem var secināt, ka tieši ar apsūdzētā personību raksturojošām ziņām tiesām rodas vislielākās problēmas tās atbilstoši novērtēt. Tiesām būtu jāatceras, ka pat saskatot ļoti pozitīvu un labi vērtētu personību, šī persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru tai ir jāsaņem sods. Jāpatur prātā profesora U.Krastiņa teiktais, ka "vērtējot ar noziedzīgu nodarījumu radīto kaitējumu plašākā nozīmē, katrs nodarījums izraisa kaitīgas sekas, kas izpaužas noteikta ar Krimināllikumu aizsargātu interešu apdraudējumā".¹³² Ņemot to vērā, ir jāatceras, ka par katru noziedzīgu nodarījumu valstij ir attiecīgi jāreaģē.

Vainīgā personībai ir būtiska nozīme soda individualizācijā, jo tas ir kritērijs, kas raksturo tieši vainīgo personu. Rūpīgi jāizvērtē visi personību raksturojošie dati, lai tiesai rastos pēc iespējas pilnīgāks priekšstats par apsūdzēto. Apskatot dažādus tiesu prakses piemērus, rodas iespaids, ka tiesas pārāk lielu nozīmi piešķir personu raksturojošiem datiem, lemjot par nosakāmo sodu. Jāatzīst, ka personas raksturojumam ir nozīme, nosakot taisnīgu un efektīvu sodu, taču tam nevar piešķirt izšķirošu nozīmi.

Autore izvirza priekšlikumu izveidot vadlīnijas, kurās būtu izskaidroti personību raksturojošo datu piemērošanas un nošķiršanas no atbildību mīkstinošajiem apstākļiem nosacījumi. Tādējādi tiesām tiktu nodrošināta iespēja pareizi izvērtēt apsūdzēto.

Juridiskajā literatūrā atrodami argumenti par konkrētās lietas apstākļu loka noteikšanas nozīmi kā vienu no galvenajiem tiesas uzdevumiem. Tiek izteikts priekšlikums, ka tiesām būtu jāiesniedz saraksts, kurā izsmeļoši būtu norādīti visi apstākļi, kas varētu ietekmēt konkrēta soda izvēli. Protams, ka tādu nav iespējams sastādīt.¹³³ Noderīgākas būtu vadlīnijas.

¹³¹ Tiesu prakse krimināllietās par slepkavībām. 2009./2010. Pieejams:

<http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2010/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

¹³² Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 62.lpp.

¹³³ Уголовное право: общая часть. Козаченко И. Я., Неэнамова З. А. ответственные редакторы. Москва: НОРМА - ИНФРА, 1999, 375.с.

2.2 Viegļāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods šķēršļi

KL ietverti arī ierobežojumi vieglāka soda noteikšanai. KL 49. panta trešā daļa paredz, ka panta pirmā un otrā daļa nav piemērojama, ja tiesa ir atzinusi, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts atbildību pastiprinošos apstākļos.

Personām, kas noziedzīgu nodarījumu izdarījušas līdz 1999. gada 1.aprīlim ir jāpiemēro Latvijas KK 41.pants kā labvēlīgāks, ja vienlaikus pastāv apstākļi, kas atzīti par sevišķiem. Tādā gadījumā darbojas KL 5.panta trešajā daļā nostiprinātais ultraaktivitātes princips, kas liek piemērot to likumu, kas bijis spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā.¹³⁴

Izsmelošs atbildību pastiprinošo apstākļu uzskaitījums ietverts KL 48.panta pirmajā daļā. Panta otrā daļa pieļauj tiesai neatzīt nevienu no pirmajā daļā norādītajiem apstākļiem par atbildību pastiprinošiem.

Arī ar šo KL 49. panta nosacījumu praksē ir radušās piemērošanas problēmas. Tā piemēram, 2002. gada 2.aprīļa lēmumā norādīts, ka tiesa nepareizi piemērojusi KL 49.panta trešās daļas nosacījumus, jo noteikusi vieglāku sodu nekā KL 176. panta otrās daļas sankcijā paredzētais, kaut arī pastāv atbildību pastiprinoši apstākļi - persona noziedzīgu nodarījumu izdarījusi, būdama alkohola reibumā un noziegums izdarīts pret nepilngadīgo.¹³⁵

Ar 2002. gada 4.jūnija lēmumu tiesa atcēlusi Rīgas rajona tiesas spriedumu, kurā tiesa nepamatoti piemērojusi KL 49. panta nosacījumus un piespriedusi vieglāku sodu, pastāvot atbildību pastiprinošam apstāklim - noziegums izdarīts alkohola reibumā.¹³⁶ 2001. gada 6.februāra lēmumā norādīts, ka atbildību pastiprinoši apstākļi KL 49.panta trešās daļas izpratnē ir tad, ja tiesājamajai personai ir kaut viens atbildību pastiprinošs apstākļis. Lietā tiesājamais bija atkārtoti izdarījis krāpšanu, būdams nosacīti notiesāts.¹³⁷

Pastāvot atbildību pastiprinošiem apstākļiem, tiesa ne tikai nedrīkst noteikt vieglāku sodu, bet, atbilstoši KL46.panta otrās daļas prasībām, arī piespriest panta sankcijā norādīto minimālo sodu. Jāņem vērā, ka atbildību pastiprinošu apstākļu pastāvēšana norāda arī uz to,

¹³⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 27.lpp.

¹³⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2002. gada 12.marta lēmums lietā Nr. SKK-72. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2002. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 79.-80.lpp.

¹³⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2002. gada 4.jūnija lēmums lietā Nr. SKK-192. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2002. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 88.-89.lpp.

¹³⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2001. gada 6.februāra lēmums lietā Nr. SKK-35. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2001. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2002, 52.-60.lpp.

ka atbildībai par izdarīto noziedzīgo nodarījumu jābūt bargākai, salīdzinājumā ar gadījumiem, kad tie nav konstatēti.¹³⁸

2006.gada lēmumā norādīts, ka jau no krimināllikuma jēgas izriet, ka atbildību pastiprinošu apstākļu pastāvēšana jau pati par sevi liedz tiesai piemērot minimālo KL Sevišķās daļas sankcijā paredzēto sodu.¹³⁹ Arī 2009./2010. gada tiesu prakses apkopojumā vēlreiz atgādināts par šo tiesas secinājumu, norādot, ka tiesas nepamatoti nosaka KL Sevišķās daļas panta sankcijā paredzēto sodu.¹⁴⁰

Tiesas vairākkārt, konstatējot atbildību pastiprinošus apstākļus, neievēro attiecīgo prasību un piemēro vieglāku sodu. Tā Vidzemes apgabaltiesas 2006. gada 25.septembra spriedumā norādīts, par apsūdzēto, kurš nosacītas notiesāšanas pārbaudes laikā uzskūdījis uz viltotu naudas zīmju izgatavošanu nolūkā tās izplatīt, ka ņemot vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu, ir iespējams piemērot KL 49.pantu. Apsūdzētais agrāk ir sodīts par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kas jāņem vērā, izlemjot, vai tas atzīstams par atbildību pastiprinošu apstākli. Taču tiesa uzskatīja, ka to konkrētajā gadījumā nav pamata uzskatīt par atbildību pastiprinošu apstākli. Savukārt Latgales apgabaltiesa savā spriedumā nav analizējusi jautājumu par atbildību pastiprinoša apstākļa - noziedzīgā nodarījuma izdarīšana mantkārīgu tieksmju dēļ - atzīšanu vai noraidīšanu. Šajā lietā iegūti pierādījumi, ka apsūdzētais realizējis amfetamīnu un metamfetamīnu, lai iegūtu papildus līdzekļus iztikai, kas norāda mantkārīgu tieksmju vadītu apsūdzētā rīcību. Tomēr šos apstākļus tiesa ignorējusi.¹⁴¹

Jāakcentē tas, ka recidīvs kā atbildību pastiprinošs apstāklis atzīstams tādos gadījumos, kad apsūdzētā persona iepriekš bijusi sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas ar jauno noziedzīgo nodarījumu neveido atkārtotību. Un, ja personai noziedzīgu nodarījumu atkārtotība inkriminēta kā kvalificējoša pazīme tieši noziedzīgu nodarījumu recidīva dēļ, tad recidīvu vairs nevarēs konstatēt kā atbildību pastiprinošu apstākli.¹⁴²

Tā, piemēram, tiesu prakses apkopojumā, norādīts, ka par cilvēku tirdzniecību personu grupā un šo noziegumu izdarīšanu atkārtoti bez jebkādas motivācijas tiesa nav atzinusi par

¹³⁸ Atsevišķu rajona tiesu prakse sodu politikas veidošanā saistībā ar likuma piemērošanu un interpretāciju pēc Krimināllikuma 175.panta 3. un 4.daļas. 2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

¹³⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 8.februāra lēmums lietā Nr.SKK 01-74/06. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/department2/2006/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

¹⁴⁰ Tiesu prakse krimināllietās par slepkavībām. 2009./2010. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2010/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

¹⁴¹ Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. 2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

¹⁴² Atsevišķu rajona tiesu prakse sodu politikas veidošanā saistībā ar likuma piemērošanu un interpretāciju pēc Krimināllikuma 175.panta 3. un 4.daļas. 2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

atbildību pastipriņošu apstākli. Tā rezultātā personas saņem nepamatoti vieglus sodus. Protams, par atbildību pastipriņošu apstākli var neatzīt jebkuru no KL 48.panta pirmajā daļā norādītajiem, taču jāņem vērā noziedzīgā nodarījuma raksturs. Tiesu prakses apkopojumā norādīts arī uz to, ka vieni apstākļi nevar tikt ņemti vērā, lai piemērotu gan KL 49.panta, gan KL 55.panta noteikumus par nosacītu notiesāšanu, kuriem papildus KL 49.pantā noteiktajām prasībām, jābūt citiem lietas apstākļiem, kas varētu liecināt, ka persona turpmāk neizdarīs noziedzīgus nodarījumus.¹⁴³ Autore uzskata, ka KL vajadzētu paredzēt noteikumu, ka vienlaikus KL 49.pantu un KL 55.pantu vispār nevar piemērot. Pretējā gadījumā varētu notikt soda nesamērīga samazināšana.

No iepriekš minētajiem tiesu prakses piemēriem ir redzams, ka tiesas nesaskata KL 49.panta piemērošanas šķērsli - atbildību pastipriņošu apstākļu pastāvēšanu. Šajā ziņā likums ir nepielūdzams. Pat viens atbildību pastipriņošs apstākļis liedz noteikt vieglāku sodu. Taču jāpievērš uzmanība arī KL 48.panta otrās daļas regulējumam. Tajā norādīts, ka tiesa, ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma raksturu *var* neatzīt par atbildību pastipriņošu jebkuru no KL 47.panta pirmajā daļā minētajiem apstākļiem. Autorei rodas neizpratne par KL 49.panta trešās daļas efektivitāti, ja tiesa var izmantot KL 47.panta otro daļu, lai neatzītu atbildību pastipriņošu apstākli.

Atbilde uz šo jautājumu meklējama KL 48.panta otrās daļas formulējumā, "ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma raksturu". Tātad, tiesas motivācijā jāparādās pietiekamam pamatojumam, kādēļ likumā paredzētais atbildību pastipriņošais apstākļis nav noteicis noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai veicināšanu, kādēļ šim apstāklim nav nozīmes, lai to tiesa to varētu neatzīt par atbildību pastipriņošu apstākli.

Piemēram, aplūkosim situāciju - ja apsūdzētā persona tiek notiesāta, piemērojot vieglāku sodu, taču pēc soda izciešanas sodāmības laikā izdara vēl vienu noziedzīgu nodarījumu. Tiesa saskaņā ar KL 48.panta otro daļu varēs neatzīt recidīvu par atbildību pastipriņošu apstākli. Šajā gadījumā autore ierosina paredzēt aizliegumu atkārtoti piemērot vieglāku sodu nekā likumā paredzētais sods, ja pirms tam, šo personu tiesājot, tai jau ir noteikts vieglāks sods, taču tas viņu neatturēja atkal izdarīt noziedzīgus nodarījumus. Tiesām vajadzētu daudz rūpīgāk izsvērt tos gadījumus, kad tās par atbildību pastipriņošu neatzīst kādu no KL 48.panta pirmajā daļā norādītajiem apstākļiem.

Piemēram, Balvu rajona tiesa lietā Nr.K09-138/1 personas apsūdzētas par nelikumīgām darbībām ar maksāšanas līdzekļiem. Apšaubāms ir tiesas secinājums, ka noziedzīgā nodarījuma izdarīšana iespējamā alkohola ietekmē neatstāj nekādu iespaidu uz personu rīcību,

¹⁴³Tiesu prakse lietās par cilvēku tirdzniecību un personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai. 2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

ja Probācijas dienesta izvērtēšanas ziņojumā norādīts, ka apsūdzētajam alkohola ietekmē rodas tieksme izdarīt zādzības. Par spīti tam, tiesa uzskatījusi par iespējamu piemērot KL 49.panta nosacījumus.¹⁴⁴

Bieži tiesu praksē redzami piemēri, kuros tiesa spriedumos norāda, ka atbildību pastiprinoši apstākļi nav konstatēti, taču lietas apstākļi liecina par pretējo.¹⁴⁵ Tātad, svarīgākais, nosakot atbildību pastiprinošos apstākļus, ir tiesas motivācija, kādēļ kāds apstākļis par tādu atzīstams un vēl jo vairāk - kādēļ apstākļis **nav** atzīstams par atbildību pastiprinošu. Spriedumos, autoresprāt, trūkst pietiekama pamatojuma. Lasot spriedumus, bieži vien nerodas pārliecība par to, ka konkrētajā gadījumā apsūdzētais pelna pret to īpašu labvēlību - vieglāka soda noteikšanu.

No tiesu prakses apkopojumā ietvertajiem prakses piemēriem, var secināt, ka visbiežāk par atbildību pastiprinošiem apstākļiem atzīst noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu personu grupā, alkohola ietekmē.¹⁴⁶

Interesantu risinājums piedāvāts kādā tiesu prakses apkopojumā - KL 49.panta grozījumus, lai šī panta noteikumus varētu piemērot apsūdzētajiem, neatkarīgi no atbildību pastiprinošo apstākļu esamības.¹⁴⁷ Darba autore gan nepiekrīt šādam piedāvājumam. Likumdevējs tomēr ir ierakstījis KL atbildību pastiprinošos apstākļus ar mērķi, lai pateiktu, kura persona *nav* pelnījusi vieglāka soda noteikšanu. Jāpatur prātā, ka KL 49.panta piemērošana ir tikai izņēmuma gadījums. Šis priekšlikums tomēr šķiet neatbilstošs KL regulējumam.

Tiesu prakses apkopojumā ietvertie statistikas dati liecina par to, ka visās apgabaltiesās nepamatoti tiek neatzīti atbildībupastiprinoši apstākļi vai ignorēta to esamība. Tas nozīmē, ka tiesām bieži ir vēlme apsūdzētajiem piemērot KL 49.panta noteikumus un noteikt vieglāku sodu. Taču rodas jautājums, kādēļ tiesas nevēlas piespriest smagākus sodus? Viens no iemesliem ir tāds, ka tiesnešu vidū pastāv viedoklis, ka katram apsūdzētajam ir tiesības uz vieglāka soda piemērošanu nekā likumā paredzētais. Arī KL 49.panta esot iespējama piemērošana visos gadījumos, kad tas nav aizliegts.¹⁴⁸ Šādam viedoklim autore nepiekrīt. Ikvienam ir tiesības uz taisnīgu tiesu, taču ne uz vieglāka soda noteikšanu. Vispirms ir jāizvērtē konkrētais gadījums, lai pārliecinātos, vai šis gadījums pelna īpašu labvēlību.

¹⁴⁴Liholaja V. Soda noteikšanas principi: likums un prakse. Jurista Vārds, 2006. 19.decembris, nr.50. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=150034> [aplūkots 2012. gada 8.martā]

¹⁴⁵Tiesu prakse lietās par nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem. 2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

¹⁴⁶Turpat.

¹⁴⁷Tiesu prakse sodu politikas veidošanā saistībā ar likuma piemērošanu un interpretāciju. 2005. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2005/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

¹⁴⁸Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. 2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

Diskusijas raisās arī par jautājumu, kas tad kaiš KL Sevišķās daļas pantu sankcijām, ja statistika liecina par to, ka tiesa retāk izmanto soda noteikšanu sankcijas ietvaros, biežāk piemērojot alternatīvus risinājumus - vieglāka soda noteikšanu, nosacītu notiesāšanu.¹⁴⁹ Viens no iemesliem protams, ir KL bargā sankciju sistēma.

Varbūt risinājums būtu Sevišķās daļas panta sankciju grozīšana - mīkstināšana, lai tiesām sankcijās paredzētais sods liktos piemērots. Autorei gan rodas bažas par to, vai tiesas tomēr nekļūst pārāk labvēlīgas attiecībā pret likumpārkāpējiem. Likums tomēr ir jāievēro, un ja personas izvēlas to nedarīt, viņai ir jāsaņem sods. Likuma sankcijām jābūt pietiekami bargām, lai darbotos vispārējā prevencija. Ja personas tomēr nav pelnījušas Sevišķās daļas panta sankcijā paredzēto sodu, ir virkne līdzekļu Vispārīgajā daļā, kas ļauj tiesai variēt ar soda veidu un mēru.

2008./2009. gada tiesu prakses apkopojumā jau vērojamas pozitīvas iezīmes secinātajā - notiesājot par krāpšanu, tiesas pamatoti ir norādījušas uz pastiprinošo apstākļu neesamību. Tomēr jāņem vērā arī tas, ka šajā lietu kategorijā parasti nav sastopams citādi visbiežāk konstatējamais atbildību pastiprinošais apstāklis - noziedzīgā nodarījuma izdarīšana alkohola vai citu apreibinošu vielu ietekmē. Krāpšana atkārtoti vai personu grupā savukārt būs kvalificējoša pazīme, tāpēc nevarēs tikt atzīta par atbildību pastiprinošu apstākli.¹⁵⁰

2009./2010. gada tiesu prakses apkopojumā norādīts, ka tiesas vēl joprojām kļūdaini atzīst kādu apstākli par atbildību pastiprinošu vai mīkstināšu apstākli, kaut arī tā ir noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme, tādējādi pārkāpjot KL 47.panta trešās daļas un KL 48.panta ceturtais daļas prasības.¹⁵¹

Pēdējā laika tiesu praksē parādās arvien mazāk lietu, kurās skatīti KL 49., kā arī KL 47. un KL 48. panta piemērošanas jautājumi, tomēr nevar apgalvot, ka tiesas vairs nekļūdās šo pantu piemērošanā. Piemēram, Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2010. gada 3.februāra lēmumā lietā PAK - 194 norādīts, ka, konstatējot atbildību pastiprinošos apstākļus, nav pieļaujama minimālā sankcijā paredzētā soda piemērošana.¹⁵² 2011. gada lēmumā atbildību pastiprinoša apstākļa konstatēšana vairāk saistīta ar Sevišķās daļas normu piemērošanu. Augstākās Tiesas Senāts šajā lietā skaidroja, ka psihotropo vielu realizācijas

¹⁴⁹Liholaja V. Kāda ir sodu politika Latvijā. Pieejams:

http://archive.politika.lv/temas/tiesiska_valsts_un_korupcija/4465/ [aplūkots 2012. gada 8.martā]

¹⁵⁰Tiesu prakse lietās par krāpšanu. 2008./2009. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2009/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

¹⁵¹Tiesu prakse krimināllietās par slepkavībām. 2009./2010. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2010/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]

¹⁵²Poļakova L. Publiskās lekcijas "Vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods" prezentācijas materiāli, 2012. 12.janvāris.

sastāva (KL 253¹.pants) pazīme nav mantkārība, tādēļ to var atzīt par atbildību pastiprinošu apstākli.¹⁵³

Vienā no jaunākajiem tiesu prakses piemēriem radās jautājums par KL 48.panta otrās daļas piemērošanu. Apsūdzētā aizstāve uzskatīja, ka tiesa nepareizi interpretējusi KL 48.panta otro daļu, jo nav motivējusi, kādēļ to nav piemērojusi, kaut arī aizstāvis lūdzis tiesai atbildību pastiprinošu apstākli par tādu neatzīt. Šī iemesla dēļ esot nepamatoti nepiemērota KL 49.panta pirmā daļa. Pirmās instances tiesa esot pareizi piemērojusi KL 49.panta noteikumus. Kasācijas protests tika noraidīts, atstājot negrozītu apgabaltiesas spriedumu - pirmās instances tiesa nelikumīgi piemēroja KL 49.panta noteikumus. Apsūdzētais noziedzīgo nodarījumu izdarījis mantkārīgu tieksmju vadīts, kas ir atbildību pastiprinošs apstāklis (KL 48.panta pirmās daļas 11.punkts). Senāts atzīmē, ka tiesai ir nepieciešams motivēt atbildību pastiprinošā apstākļa atzīšanu lietā, taču nav nepieciešams motivēt KL 48.panta otrās daļas nepiemērošanu, jo tā ir tiesas izvēle.¹⁵⁴

Kopumā, saistībā ar atbildību pastiprinošo apstākļu konstatēšanu tiesām nerodas tik daudz problēmu, kā saistībā ar atbildību mīkstinošu apstākļu konstatēšanu, kas liek domāt, ka šajā jautājumā prakse ir stabilāka un pareizāka.

Saistībā ar KL 48.pantu paredzētīgrosījumi, izņemot no panta pirmās daļas noziedzīgu nodarījumu atkārtotību, kā arī panta otrajā un trešajā daļā tiek izslēgts vārds "tiesa",¹⁵⁵ tādējādi nenorobežojot prokurora pilnvaras šajā regulējumā, nosakot atbildību pastiprinošus apstākļus. Atbildību pastiprinošu apstākļu regulējumā netiek veiktas tik būtiskas izmaiņas kā attiecībā uz atbildību mīkstinošajiem apstākļiem. Kā skaidrots likumprojekta anotācijā, noziedzīgā nodarījuma atkārtotība tiek izņemta no KL 48.panta pirmās daļas, lai gadījumos, kad atkārtotība ir kvalificējošs apstāklis, tiesām būtu iespēja piemērot minimālo sodu, ko nevar darīt līdz šim, jo tas ir atbildību pastiprinošs apstāklis.¹⁵⁶ Autore vērtē pozitīvi apstākli, ka atbildību pastiprinošu apstākļu konstatēšanas noteikumi paliek nemainīgi. Lai arī KL ir daudzkārt raksturots kā bargs, tas joprojām ir kriminālkodekss, kuru piemēro noziedzīgu nodarījumu izdarījušām personām

¹⁵³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 5.decembra lēmums lietā SKK - 636/2011. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/archive/department2/20121/> [aplūkots 2012. gada 14.maijā]

¹⁵⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 26.marta lēmums lietā SKK-129/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/department2/20121/> [aplūkots 2012. gada 14.maijā]

¹⁵⁵ Likumprojekts "Grozījumi Krimināllikumā" Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]

¹⁵⁶ Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/FC48E63AA85629B6C225736E003A1C80?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 2.aprīlī]

3. VIEGLĀKA SODA NOTEIKŠANAS NEKĀ LIKUMĀ PAREDZĒTAIS SODS INSTITŪTA REGULĒJUMS ĀRVALSTĪS

Latvijas tiesību sistēma arvien vairāk cenšas tuvināties citu Eiropas valstu tiesību sistēmām, arvien vairāk vienādojot tiesisko regulējumu. Lai pilnīgāk izprastu vieglāka soda noteikšanas institūtu, nepieciešams aplūkot šādu regulējumu ārvalstu krimināltiesību sistēmās.

Kaimiņvalsts **Igaunijas** Sodu kodeksa 61.pants paredz soda noteikšanu, kas zemāks par minimālo robežu. 61.panta pirmajā daļā noteikts, ka tiesa vai persona, kas realizē lietvedību ārpus tiesas kārtībā, ņemot vērā sevišķus lietas apstākļus, var noteikt sodu, kas ir zemāks par likumā noteikto minimālo robežu. Salīdzinājumā ar KL redzams, ka Igaunijā vieglāku sodu var noteikt ne tikai tiesa, bet arī persona, kas realizē lietvedību ārpus tiesas kārtībā, pretēji KL, kas tikai tiesai paredz iespēju noteikt vieglāku sodu nekā likumā paredzētais. Kritērijs, lai noteiktu vieglāku sodu, Igaunijas Sodu kodeksā ir sevišķi lietas apstākļi, kā tas bija paredzēts LPSR KK un vēlāk Latvijas KK, pretēji KL šī brīža redakcijai. 61.panta otrajā daļā noteikts, ja Kodeksa Sevišķajā daļā paredzētā ieslodzījuma cietumā minimālā robeža ir vismaz pieci gadi, tad ieslodzījums cietumā nosakāms vismaz uz vienu gadu.¹⁵⁷ KL šāda veida konstrukcijas nav. Soda noteikšanā tiesa netiek ierobežota atkarībā no tā, cik ilgs brīvības atņemšanas sods ir paredzēs Sevišķās daļas panta sankcijā.

Igaunijas Sodu kodeksa 60. panta trešajā daļā, kurā paredzēta soda mīkstināšana, noteikts, ka mīkstinātā soda minimālajai robežai jāsakrīt ar Vispārīgās daļas noteikto attiecīgā soda veida minimālo robežu.¹⁵⁸ Šis vieglāka soda noteikšanas princips sakrīt ar KL noteikto, taču KL tas tieši nav pateikts. Tas izsecināms no KL 46.panta pirmās daļas, kura nosaka tiesas pienākumu piespriest sodu, ievērojot vispārīgās daļas noteikumus - tas nozīmē, arī Vispārīgās daļas pantus par soda veidiem un to minimālo robežu.

Igaunijas Sodu kodeksa 60.panta ceturtā daļa paredz noteikumu - par noziegumu, kurš sodāms ar mūža ieslodzījumu, soda mīkstināšanas gadījumā tiek noteikts ieslodzījums uz vismaz trīs gadiem. KL 49.¹pantā mūža ieslodzījumu iespējams aizstāt ar divdesmit gadiem brīvības atņemšanas, ja tiesa konstatē, ka nav ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, savukārt KL 60.pantā noteikts, ka tas iespējams gadījumos, kad notiesātā persona palīdzējusi atklāt citas personas izdarīti noziegumu, kas ir vismaz tikpat smags par notiesātās personas izdarīto noziegumu. Šīs norma nelīdzinās Igaunijas Sodū

¹⁵⁷Estonia Penal Code. Pieejams: <http://ebookbrowse.com/estonia-penal-code-pdf-d286443394> [aplūkots 2012.gada 13.aprīlī]

¹⁵⁸ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 72.lpp.

kodeksa normai, jo jākonstatē kriminālprocesa pārkāpums, kas nav saistīts ar vainīgo personu vai palīdzība atklāt citu noziegumu, turklāt soda samazināšanas iespējas ir ievērojaminiecīgākas kā Igaunijas regulējumā. Tātad Igaunijas Sodu kodeksā nav paredzēta iespēja noteikt vieglāku soda veidu, izņemot iepriekš norādīto.

Igaunijas Sodu kodeksa regulējums atšķiras arī ar to, ka pretēji KL, neparedz iespēju, nosakot vieglāku sodu, nepiemērot papildsodu, kurš par attiecīgo noziedzīgu nodarījumu paredzēts kā obligāts.

Lietuvas kriminālkodeksā arī paredzēta iespēja noteikt vieglāku sodu nekā likumā paredzētais sods.¹⁵⁹ Lietuvas kriminālkodeksa 62.pants paredz tiesai iespēju, ievērojot visus lietas apstākļus un konkrēti noteiktos mīkstinošus apstākļus, par jebkuru noziedzīgu nodarījumu noteikt vieglāku sodu nekā likumā paredzēts. Vieglāku sodu var noteikt, ja noziedzīgu nodarījumā persona ir pieteikusies par vainīgu vai paziņojusi par izdarīto, nožēlojusi izdarīto, atzinusi savu vainu un palīdzējusi tiesai izmeklēšanā, kā arī vismaz daļēji atlīdzinājusi nodarīto materiālo zaudējumu.¹⁶⁰ KL regulējums šādus kritērijus tieši nepieprasa, bet tie var tikt konstatēti kā atbildību mīkstinoši apstākļi. Arī Lietuvas kriminālkodekss līdzīgi kā Igaunijas Sodu kodekss neparedz nepiemērot papildsodu, ja tāds ir paredzēts. Lietuvas kriminālkodeksā vieglāka soda noteikšanas kritērijs tātad ir visu lietas apstākļu kopums, pastāvot atbildību mīkstinošiem apstākļiem. Salīdzinājumā ar KL, visu lietas apstākļu kopums KL izpratnei varētu pielīdzināt vainīgā personību un atbildību pastiprinošo apstākļu neesamību.

Par veiksmīgi formulētu normu atzīstama Lietuvas kriminālkodeksa 54.panta trešā daļa, kurā noteiks, ka gadījumos, kad panta sankcijā paredzētā soda piespriešana ir pretrunā ar taisnīguma principu, tiesa, ievērojot kriminālsoda mērķi, var, to motivējot, piemērot vieglāku sodu nekā likumā paredzētais sods.¹⁶¹ Šī norma ir līdzīga KL 49.pantā noteiktajai.

Lietuvas kriminālkodeksā ir īpatnēja soda noteikšanas sistēma. Tā 61.pants paredz soda noteikšanu, vadoties no soda vidējā lieluma. Soda vidējo lielumu aprēķina, saskaitot minimālo un maksimālo soda apmēru un rezultātu izdalot uz pusēm. Attiecīgi pastāvot atbildību mīkstinošiem apstākļiem, tiek piemērots sods, kas nav augstāks par vidējo lielumu

¹⁵⁹ Republic of Lithuania Criminal Code. Pieejams: [http://www.icrc.org/ihl-nat.nsf/6fa4d35e5e3025394125673e00508143/2bf3baa62a697704c1257331003fa787/\\$FILE/Lithuania%20Criminal%20Code.doc](http://www.icrc.org/ihl-nat.nsf/6fa4d35e5e3025394125673e00508143/2bf3baa62a697704c1257331003fa787/$FILE/Lithuania%20Criminal%20Code.doc) [aplūkots 2012. gada 13. aprīlī]

¹⁶⁰ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 267.lpp.

¹⁶¹ Judins A. Kādas ir Lietuvas krimināltiesības. Jurista Vārds, 2003. 2.decembris, nr.43 (301). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=81593> [aplūkots 2012. gada 10.martā]

vai ar brīvības atņemšanu nesaistīts sods.¹⁶² Tādējādi, autoresprāt, samērā veiksmīgi tiek panākta likumdevēja noteikto robežu ievērošana, liedzot tiesai piemērot pārāk vieglu vai bargu sodu.

Spānijas kriminālkodeksā iespējams noteikt sodu, kas ir par pakāpi zemāks nekā noteikts kriminālkodeksā. Tiesai vai tribunālam nav jāprobežojas ar noteiktā soda minimālo apmēru, tomēr tiek ierobežota forma, kā to paredz Spānijas Kriminālkodeksa 71.panta pirmā daļa.¹⁶³ Piemēram, 71.panta otrajā daļā norādīts, ka ievērojot pirmās daļas noteikumus un nosakot brīvības atņemšanas sodu uz laiku, kas ir mazāks par sešiem mēnešiem, piemēro nosacījumus par līdzekļu, kas aizstāj brīvības atņemšanas soda izpildi, piemērošanu.¹⁶⁴ KL 49.panta regulējums atšķiras ar to, ka tajā iespējams noteikt tikai vieglāku sodu par panta minimālo robežu vai noteikt vieglāku sodu, vienlaikus to nosakot vispārīgās daļas noteikto sodu robežās.

Beļģijas, Nīderlandes, Dānijas krimināltiesiskajā regulējumā nav atrodams līdzīga satura normas kā KL. Veids kā samazināt sodu, iespējams tikai mīkstinot vai aizstājot sodu. Tā piemēram, Nīderlandes kriminālkodeksa 22.b.pants pants paredz notiesātajam gadījumos, kad tiek izskatīts jautājums par beznosacījumu ieslodzījumu cietumā ne ilgāk par sešiem mēnešiem vai par sodu, saistītu ar brīvības atņemšanu, kur reālā soda daļa nav ilgāka par sešiem mēnešiem, tiesa var noteikt sodu sabiedrisko darbu veidā.¹⁶⁵

Vācijas Federatīvās Republikas Kriminālkodeksā nav normas, kas kopumā reglamentētu vieglāka soda noteikšanu nekā likumā paredzētais sods kā tas ir iekļauts KL 49.pantā, bet samazināšanas nosacījumi tomēr pastāv.¹⁶⁶ Kriminālkodeksa 49.panta otrajā daļā noteiks - ja tiesa pēc sava ieskata var samazināt sodu, tā var samazināt sodu līdz likumā noteiktajam minimumam vai brīvības atņemšanas soda vietā uzlikt naudas sodu.¹⁶⁷

Austrijas kriminālkodeksā paredzēta ārkārtēja soda mīkstināšana. Lai tiesa varētu piemērot Austrijas kriminālkodeksa 41.pantu, nepieciešams konstatēt, ka mīkstinātie apstākļi ievērojami dominē pār pastiprinošiem apstākļiem, pastāvot pamatotai pārliecībai, ka

¹⁶²RepublicofLithuaniaCriminalcode. Pieejams: [http://www.icrc.org/ihl-nat.nsf/6fa4d35e5e3025394125673e00508143/2bf3baa62a697704c1257331003fa787/\\$FILE/Lithuania%20Criminal%20Code.doc](http://www.icrc.org/ihl-nat.nsf/6fa4d35e5e3025394125673e00508143/2bf3baa62a697704c1257331003fa787/$FILE/Lithuania%20Criminal%20Code.doc) [aplūkots 2012.gada 13.aprīlī]

¹⁶³TheSpanishPenal Code. Pieejams: [www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/1292345163509?blobheader=application/pdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=attachment;filename=Criminal Code \(Código Penal\).PDF](http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/1292345163509?blobheader=application/pdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=attachment;filename=Criminal Code (Código Penal).PDF) [aplūkots 2012.gada 14.aprīlī]

¹⁶⁴Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 19.lpp.

¹⁶⁵ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvijas, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 38.lpp.

¹⁶⁶ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 64.lpp.

¹⁶⁷GermanCriminal Code. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [aplūkots 2012. gada 15.aprīlī]

noziedzuma izdarītājs turpmāk neizdarīs noziedzīgus nodarījumus. Pastāvot šiem nosacījumiem, tiesa var noteikt brīvības atņemšanas sodu, kas ir zemāks par likumā noteikto minimālo apmēru. Soda apmērs ir atkarīgs no brīvības atņemšanas soda minimālās un maksimālās robežas. Piemēram, ja nodarījums sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku, kas ir ilgāks par vienu gadu, brīvības atņemšanas ilgumu var noteikt sākot no viena mēneša, savukārt, ja nodarījums sodāms ar īsāku brīvības atņemšanas laiku, sodu var noteikt sākot ar vienu dienu.¹⁶⁸ Salīdzinājumā ar KL 49.pantu, Austrijas regulējums atšķiras ar to, ka ir pieļaujams kāds pastiprinošs apstāklis, dominējot mīkstinošiem apstākļiem pretēji KL regulējumam, kur nav pieļaujams neviens atbildību pastiprinošs apstāklis. Austrijas regulējumā noteikts arī nosacījums, ka tiesai jābūt pārliecībai par to, ka persona turpmāk vairs neizdarīs noziedzīgus nodarījumus. Šāds noteikums tieši KL tekstā iekļauts, vispārīgi definējot soda mērķi.

Bosnijas un Hercogovinas kriminālkodeksa 38.pants paredz tiesai iespēju piespriest sodu mazāku par noteikto vai piemērot vieglāku sodu, ja likums paredz iespēju samazināt sodu un ja tiesa konstatē, ka pastāv ļoti mīkstinoši apstākļi, kas norāda, ka soda mērķis var tikt sasniegts ar vieglāku sodu. 39.pantā savukārt ir norādīti ierobežojumi soda samazināšanai, nosakot konkrētus soda samazināšanas iespējamus apmērus.¹⁶⁹

Bulgārijas kriminālkodeksa 55.pants paredz, ka izņēmuma vai daudzu atbildību mīkstinošo apstākļu pastāvēšanas gadījumā, pat ja vismaigākais sods, kas noteikts likumā, izrādās nesamērīgi smags, tiesa nosaka sodu zem zemākās robežas, aizstājot sodus, piemēram, mūža ieslodzījumu aizstājot ar brīvības atņemšanu uz laiku no piecpadsmit līdz divdesmit gadiem.¹⁷⁰

Šveices kriminālkodeksa 48.a.pants paredz soda mīkstināšanu pēc personiskā ieskata. Ja tiesa nolemj noziedzīgu nodarījumu izdarījušajai personai samazināt sodu, tai nav saistošs soda minimālais apmērs, kas paredzēts par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tiesa var noteikt citu soda veidu, taču tai ir saistošs soda minimālais apmērs. 48.pantā ir noteikti gadījumi, kādos tiesa sodu samazina, piemēram, likumpārkāpējs rīkojies situācijā, kad uzskatījies, ka ir nopietni apdraudēts.¹⁷¹

¹⁶⁸ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 64., 252.lpp.

¹⁶⁹ Criminal Code of the Republika Srpska of Bosnia and Herzegovina. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]

¹⁷⁰ Criminal Code of the Republic of Bulgaria. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/16036/preview> [aplūkots 2012. gada 15.aprīlī]

¹⁷¹ Switzerland Criminal Code. Pieejams: http://legislationline.org/download/action/download/id/3674/file/Swiss_CC_1937_am2012_en.pdf (aplūkots 2012. gada 15.aprīlī)

Krievijas kriminālkodeksa 64.pants paredz, ka gadījumā, kad ir izņēmuma apstākļi, kas saistīti ar nozieguma mērķi, motīvu, vainīgā lomu, viņa uzvedību noziedzīgā nodarījuma laikā vai pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vai citiem apstākļiem, kas būtiski samazina nozieguma sabiedriskās bīstamības pakāpi, kā arī ja organizētas grupas dalībnieks aktīvi veicinājis šī nozieguma atklāšanu, sodu var noteikt zemāku par minimālo robežu, kāda paredzēta atbilstošā kodeksa Sevišķās daļas pantā. Tiesa var arī izvēlēties noteikt mīkstāku soda veidu, kā paredzēts Sevišķās daļas pantā, vai nepiemērot papildsodu, kas paredzēts kā obligāts. Krievijas kriminālkodeksa 64.panta otrajā daļā noteikts, kas var būt šie izņēmuma apstākļi - tie var būt atzīti atbildību mīkstinošie apstākļi, kā arī šādu apstākļu kopums.¹⁷² Krievijas kriminālkodeksa regulējums līdzinās KL tajā ziņā, ka sakrīt vieglāka soda noteikšanas jēdziens, taču atšķiras tā piemērošanas nosacījumi. Krievijas kriminālkodeksa 64.pantā nav minēti atbildību pastiprinošie apstākļi. Izņēmuma apstākļu raksturojums līdzinās KL atbildību pastiprinošajiem apstākļiem. Sabiedriskās bīstamības pakāpes, kas jāvērtē, nosakot sodu, līdzinās Latvijas KK regulējumam, kas vairs nav atrodama KL.

Ukrainas kriminālkodeksā vieglāka soda noteikšana minēta 69.pantā. Pastāvot vairākiem atbildību mīkstinošiem apstākļiem un ievērojami samazinot noziedzīgā nodarījuma smaguma pakāpi, ņemot vērā pārkāpēja raksturu, tiesa, pamatojot to spriedumā, var noteikt vieglāku sodu nekā minimālo Sevišķās daļas panta sankcijā paredzēto sodu, vai noteikt citu, vieglāku pamatsodu, kas nav noteikts par konkrēto noziedzīgo nodarījumu Sevišķās daļas sankcijā. Šādā gadījumā tiesa nevar piemērot zemāku sodu nekā noteikts Vispārīgajā daļā. Panta otrā daļa paredz tiesai nenoteikt papildsodu, kas ir noteikts kā obligāts Sevišķās daļas panta sankcijā.¹⁷³ Arī Ukrainas kriminālkodeksa 69.pants līdzinās KL 49.pantam, definējot, kā izpaužas vieglāka soda noteikšana, taču, līdzīgi kā Krievijas kriminālkodeksā, nav atsevišķas atsauces uz atbildību pastiprinošu apstākļu pastāvēšanas nepieļaujamību.

Salīdzinot ārvalstu un Latvijas regulējumu par vieglāka soda noteikšanu nekā likumā paredzētais sods, kopumā var piekrist profesora U.Krastiņa un V.Liholajasvairākkārt uzsvērtajam, ka Latvijas regulējumā paredzēts plašs vieglāka soda noteikšanas regulējums, tomēr paredzēti arī ļoti stingri ierobežojumi šī panta piemērošanai.¹⁷⁴

Iepriekš minētie autori uzsvēruši, ka KL 49.panta piemērošanai ir ļoti stingri ierobežojumi, kādi nav citās valstīs. Autore uzskata, ka šie ierobežojumi ir pietiekami

¹⁷²Уголовный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <http://www.uk-rf.com/> [aplūkots 2012. gada 15.aprīlī]

¹⁷³Criminal Code of Ukraine. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 2012. gada 15.aprīlī]

¹⁷⁴ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 63.lpp.

labvēlīgi, atstājot tiesai samērā daudz iespēju samazināt sodu, ja tā konstatē, ka apsūdzētā persona ir pelnījusi labvēlību.

Ārvalstu regulējumā bieži tiesa netiek ierobežota vieglāka soda izvēlē - nepieciešams ievērot tikai minimālo robežu, kādu vispārīgi var noteikt par sodu. Latvijas regulējuma labvēlīgākā puse ir iespēja nenoteikt papildsodu, kas vairākos ārvalstu kriminālkodeksos. Pozitīvi vērtējama ārvalstu kriminālkodeksos atrodama norma par soda samazināšanu, ņemot vērā soda vidējo lielumu. Tādējādi autoresprāt, tiek veiksmīgi atrasts līdzsvars starp likumdevēja gribu un tiesu varas pilnvarām KL 49.panta noteikums par atbildību pastiprinošu apstākļu neesamību, ir stingrāks nekā citu valstu kriminālkodeksos, kur tie nav minēti vai arī tiem netiek piešķirta tāda nozīme kā KL.

Izanalizējot vairākus ārvalstu kriminālkodeksus, jāsecina, ka KL grozījumi, kas šobrīd atrodas Saeimas izskatāmo lieto kārtībā, ir sastādīti, ņemot piemēru no ārvalstu regulējuma. Tā KL 49.panta pirmajā daļā paredzētie grozījumi par nosakāmā soda apmēra ierobežojumiem līdzinās, piemēram, Lietuvas un Bulgārijas regulējumam.

Jāatzīst, ka iepriekš darbā aprakstītie grozījumi būtu vēlami. Tie ne tikai uzlabotu KL regulējumu, padarot to mūsdienīgāku, paredzot lielākas iespējas noteikt ar brīvības atņemšanu nesaistītus sodus, bet arī tuvinātu Latvijas regulējumu citu Eiropas Savienības valstu regulējumam. Kamēr tie nav veikti, KL turpina pildīt vispārējās preventīvas funkcijas ar bargajām KL Sevišķās daļā ietvertajām sodu sankcijām.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Šī brīža kriminālsodu politikas tendences un krimināltiesiskā regulējuma vēsturiskais apskats liek secināt, ka Latvijas krimināltiesības virzās progresīvā virzienā, pārņemot citu Eiropas Savienības dalībvalstu pozitīvo pieredzi. Tiesa un arī likumdevējs ir tendēts noteikt pēc iespējas vieglākus sodus, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu.
2. Vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods jēdziens Latvijā ir plaši analizēts, tādējādi sniedzot pietiekamu ieskatu tā būtībā un nepieciešamībā. Salīdzinājumā ar dažādo ārvalstu autoru viedokļiem, Latvijā pastāv vienotāks viedoklis par to, ka apsūdzētajām personām nepieciešams noteikt pēc iespējas vieglākus sodus.
3. Šī brīža KL 49.panta regulējums ir pārāk vispārīgs, tāpēc pieļauj noteikt vieglāku sodu arī par sevišķi smagiem noziegumiem, tādējādi pieļaujot iespēju, ka tiek piemērots pārāk mīksts sods.
4. Bieži vien noteiktie sodi ir neadekvāti izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagumam un vainīgā personībai, tāpēc tiesām nolēmumos būtu jāatspoguļo plašāka motivācija, kas pamatotu vieglāka soda noteikšanas iemeslus.
5. Lai tiktu izpildīts soda mērķis, nepieciešams saglabāt principu, ka par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem jāsaņem bargāks sods, taču par mazāk smagiem noziegumiem var piemērot ar brīvības atņemšanu nesaistītu sodu.
6. Tiesu prakse atbildību mīkstinošo apstākļu konstatēšanā ir pietiekami plaša, taču vēl joprojām tiesas no jauna pieļauj jau iepriekš tiesu praksē konstatētas interpretācijas kļūdas. Lai to novērstu, būtu nepieciešams padarīt saistošus tiesu prakses apkopojumus vai līdzīgas vadlīnijas, ar kurām tiesām būtu jāiepazīstas un tās jāievēro.
7. Lielākā kļūda saistībā ar atbildību mīkstinošo apstākļu konstatēšanu, ir fakts, kas raksturo personību, atzīšana par atbildību mīkstinošiem apstākļiem vai tiesu pārlietu lielā iniciatīva, "piemeklējot" atbildību mīkstinošus apstākļus.
8. Vainīgā personības izvērtēšana nepieciešama soda individualizācijas procesā. Personu raksturojoši dati nav atzīstami par atbildību mīkstinošiem apstākļiem.
9. Atbildību pastiprinošo apstākļu konstatēšanā tiesas lielākās kļūdas pieļauj, tos par tādiem neatzīstot, lai varētu piemērot KL 49.pantu.
10. Gaidāmie KL 49.panta grozījumi ir nepieciešami, lai uzlabotu vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods institūtu un tādā veidā tiesai radot saistošus priekšrakstus, kā nosakāms vieglāks sods. Pēc KL 49. panta grozīšanas varētu samazināties biežā KL

49.panta piemērošana. Grozījumi tuvinās KL citu Eiropas Savienības dalībvalstu kriminālkodeksu regulējumam.

11. KL 49.pantu būtu jāpiemēro tikai izņēmuma gadījumos, kad tiesa konstatē, ka nav nosakāms taisnīgs sods, nevis tādēļ, ka likums to neliedz darīt. Jāņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma veids, neskatoties uz to tīri formāli.
12. Autore uzskata, ka KL vajadzētu paredzēt noteikumu, ka vienlaikus KL 49.pantu un KL 55.pantu nevar piemērot, lai nenotiktu soda nesamērīga samazināšana.
13. Autore ierosina KL paredzēt aizliegumu tiesai piemērot KL 49.panta noteikumus, ja apsūdzētajai personai konstatēts noziedzīgo nodarījumu recidīvs un pirmo reizi, nosakot apsūdzētajai personai sodu, tai jau piemērots KL 49.pants.
14. Salīdzinot ārvalstu kriminālkodeksu regulējumu ar KL 49.pantu, var secināt, ka aplūkotajās ārvalstu tiesībās nav vienotas nostājas par vieglāka soda noteikšanas nekā likumā paredzētais sods institūtu. Latvijas regulējums līdzinās Ukrainas kriminālkodeksā noteiktajam. Ir valstis, kurām ir stingrāks regulējums nekā Latvijā, piemēram, Igaunijā. Labvēlīgāks regulējums ir Lietuvā un Austrijā, savukārt Dānijā un Beļģijā šāds regulējums nepastāv.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Literatūra

1. [b.a.] Bijušajai tiesnesei Poļikarpovai par kukuļņemšanu tomēr būs jāiet cietumā. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/bijusajai-tiesnesei-polikarpovai-par-kukulnemsanu-tomer-bus-jaiet-cietuma.d?id=39001521> [aplūkots 2012. gada 8.martā]
2. Blūma M., Reigase A. Latvijas PSR Kriminālkodekss un tā attīstība. Rīga: Pētera Stučkas LVU Redakcijas un izdevniecības daļa, 1972.
3. Brakša V. Par sodu politiku kukuļošanas lietās. Jurista Vārds, 2011. 13.septembris, nr.37 (684). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=235665> [aplūkots 2012. gada 10.martā]
4. Fuko M. Uzraudzīt un sodīt: cietuma rašanās. Rīga: Omniamea, 2001.
5. Gratkovska I., Zemzars U. Kriminālsodu politikas aktualitātes. Jurista Vārds, 2011. 3.maijs, nr.18 (665). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=229439> [aplūkots 2012. gada 10.martā]
6. Judins A. Kādas ir Lietuvas krimināltiesības. Jurista Vārds, 2003. 2.decembris, nr.43 (301). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=81593> [aplūkots 2012. gada 10.martā]
7. Juridisko terminu vārdnīca. Krastiņa I. zin.red. Rīga: Nordik, 1998.
8. Kalniņš V. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture I. Rīga: "Zvaigzne", 1972.
9. Kalniņš V. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture II. Rīga: "Zvaigzne", 1980.
10. Krastiņš U. Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva. Juridiskā zinātne, 2010. nr.1.
11. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
12. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
13. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
14. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvijas, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
15. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: "AFS", 2007.
16. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un sevišķā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.

17. Laganovskis G. Krimināllikumu tuvina Eiropas Savienības sodu sistēmai. 2010. 4. oktobris. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/?menu=doc&id=218925> [aplūkots 2012. gada 8.martā]
18. Latvijas PSR Kriminālkodeksa komentāri. Dzenīša J. un Niedres A. zin. red. Rīga: Avots, 1982.
19. Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VII nodaļa: cilvēka pamattiesības. Balodis R. zin. vad. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
20. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Lēbera D.A. red. Rīga: Fonds "Latvijas Vēsture", 2000.
21. Liholaja V. Kāda ir sodu politika Latvijā. Pieejams: http://archive.politika.lv/temas/tiesiska_valsts_un_korupcija/4465/ [aplūkots 2012. gada 8.martā]
22. Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.
23. Liholaja V. Soda noteikšanas principi: likums un prakse. Jurista Vārds, 2006. 12.decembris, nr.49.Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=149555> [aplūkots 2012. gada 8.martā]
24. Liholaja V. Soda noteikšanas principi: likums un prakse. Jurista Vārds, 2006. 19.decembris, nr.50. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=150034> [aplūkots 2012. gada 8.martā]
25. Luksa M. Sākta otra nozīmīgākā krimināltiesību reforma. 2011. 24.oktobris. Pieejams: <http://www.portalslv.lv/?menu=doc&id=238275> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]
26. Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.
27. Niedre A., Krastiņš U., Liholaja V. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
28. Poļakova L. Publiskās lekcijas "Vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods" prezentācijas materiāli, 2012. 12.janvāris.
29. Prozumenta A. Vainīgā personības izvērtēšana, nosakot sodu. Jurista Vārds. 2009. 4.augusts, nr. 31 (574). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=195519> [aplūkots 2012. gada 8.martā]
30. Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās: likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010.

31. Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu aprātīgā termiņā. Jurista Vārds, 2011. 5.jūlijs, nr. 27 (674). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=232510> [aplūkots 2012. gada 18.maijā]
32. Saeimas sēžu stenogramma LP0009_1. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/10CC596C345E7117C2257957002CBB5F?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]
33. TIS Statistika. Krimināllietu statistikas pārskati. Pieejams: https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=E6A921F0C9B4AB0A5C9C100A2AB920DB&groupid=tisstat&topmenuid=151 [aplūkots 2012. gada 12.maijā]
34. Ashworth A. PrinciplesofCriminallaw. NewYork: OxfordUniversityPress, 2006.
35. Austin W., Wayne R. Criminallaw. St.Paul: WestPublishing, 1986.
36. Black'sLawdictionary. Garner B.A., editorinchief. St. Paul, MN: Thomson, West, 2004.
37. Christopher M.V., Clarkson C.M.V. Understandingcriminallaw. London: Fontana, 1995.
38. Clarkson C.M.V., Keating H.M. Criminallaw: textandmaterials. London: Sweet&Maxwell, 2003.
39. Herring J. Criminallaw. Text, cases, andmatters. Oxford: OxfordUniversityPress, 2004.
40. [b.a.] Judgeforyourself. A Guide to SentencinginAustralia. Pieejams: <http://www.judcom.nsw.gov.au/research-and-sentencing/judge.pdf> [aplūkots 2012. gada 17.maijā]
41. Padfield N. Criminallaw. NewYork: OxfordUniversityPress, 2006.
42. Reed A., Peter S. Criminallaw. London: Sweet&Maxwell, 2002.
43. Simester A P., Sullivan G R. Criminallaw. Theoryanddoctrine. Oxford: PortlandOregon, 2003.
44. Wilson W. Criminallaw: doctrineandtheory. Harlow, England: PearsonEducationLimited, 2003.
45. ГоликаЮ. В. Философия уголовного права.СПб.:Издательство Р.Аслфнова"Юридическийцентр Пресс", 2004.
46. Карпец И. И. Индивидуализациянаказания в советскомуголовномправе. Москва: Госюриздат, 1961.
47. Тимерханович Х. А. Система принципов назначения наказания. Pieejams: http://www.rtusd.ru/2006/3_2006/obzor_2.pdf [aplūkots 2012. gada 10.maijā]
48. Уголовноеправо: общаячасть. Козаченко И. Я., Неэнамова З. А. ответственныередакторы. Москва: НОРМА - ИНФРА, 1999.
49. Энциклопедияуголовногоправа. Малинин В.Б. ответственныйредактор. Санкт-Петербург: ИзданиепрофессораМалинина, 2008.

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr. 43.
2. 1903. gada 22. marta Sodū likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotajiem grozījumiem. Rīga: Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā, 1930.
3. KPFSR Kriminālkodekss. Maskava: PSRS TTK Juridiskā izdevniecība, 1944.
4. 1933. gada 24.aprīļa Sodū likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga: [b.i.], 1934.
5. Latvijas Padomju sociālistiskās republikas kriminālkodekss. Oficiāls teksts ar pielikumiem, kuros ietverti pa pantiem sistematizēti materiāli. Rīga: "Avots", 1984.
6. Latvijas Kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem. Rīga: Valsts SIA "Tiesiskās informācijas centrs", 1997.
7. Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2012. gada 15.aprīlī]
8. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, nr.69(2644).
9. Valsts probācijas dienesta likums. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=82551> [aplūkots 2012. gada 18.maijā]
10. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. 22.novembris, nr.188 (3764).
11. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2011. 20.decembris, nr.199 (4597).
12. Ministru kabineta 2009. gada 9.janvāra rīkojums Nr.6. Kriminālsodu politikas koncepcija (informatīvā daļa). Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=186355>[aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]
13. Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/FC48E63AA85629B6C225736E003A1C80?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 2.aprīlī]
14. Likumprojekts "Grozījumi Krimināllikumā" Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> [aplūkots 2012. gada 16.aprīlī]
15. Criminal Code of the Republic of Bulgaria. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/16036/preview> [aplūkots 2012. gada 15.aprīlī]

16. Criminal Code of the Republika Srpska of Bosnia and Herzegovina. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 2012. gada 16. aprīlī]
17. Criminal Code of Ukraine. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 2012. gada 15. aprīlī]
18. Estonia Penal code Pieejams: <http://legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview> [aplūkots 2012. gada 13. aprīlī]
19. German Criminal Code. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html (aplūkots 2012. gada 15. aprīlī)
20. Republic of Lithuania Criminal code. Pieejams: [http://www.icrc.org/ihl-nat.nsf/6fa4d35e5e3025394125673e00508143/2bf3baa62a697704c1257331003fa787/\\$FILE/Lithuania%20Criminal%20Code.doc](http://www.icrc.org/ihl-nat.nsf/6fa4d35e5e3025394125673e00508143/2bf3baa62a697704c1257331003fa787/$FILE/Lithuania%20Criminal%20Code.doc) [aplūkots 2012. gada 13. aprīlī]
21. Switzerland Criminal Code. Pieejams: http://legislationline.org/download/action/download/id/3674/file/Swiss_CC_1937_am2012_en.pdf (aplūkots 2012. gada 15. aprīlī)
22. The Spanish Penal Code Pieejams: [www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/1292345163509?blobheader=application/pdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=attachment;filename=Criminal Code \(Código Penal\).PDF](http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/1292345163509?blobheader=application/pdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=attachment;filename=Criminal+Code+(Código+Penal).PDF) Aplūkots 2012. gada 14. aprīlī.
23. Уголовный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <http://www.uk-rf.com/> [aplūkots 2012. gada 15. aprīlī]

Juridiskās prakses materiāli

1. Satversmes tiesas 2008. gada 9. septembra lēmums Par tiesvedības izbeigšanu lietā nr. 2008-10-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/lem_izb_2008-10-01.htm [aplūkots 2012. gada 1. aprīlī]
2. PSR Augstākās tiesas plēnuma lēmums Nr.3. "Par tiesu praksi soda noteikšanas vispārīgo principu piemērošanā." Latvijas PSR Augstākās tiesas biļetens Nr. 41. Rīga: [b.i.], 1979.
3. Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: AP lēmums. 1991. 29. augusts. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68772> [aplūkots 2012. gada 3. aprīlī]

4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 1999. gada 14.septembra lēmums lietā Nr. SKK-283. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 1999. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2000. gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-80. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2000. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2000. gada 16.maija lēmums lietā Nr. SKK-120. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2000. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2001. gada 6.februāra lēmums lietā Nr. SKK-35. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2001. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2002.
8. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2002. gada 12.februāra lēmums lietā Nr. SKK-27. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2003. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
9. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2002. gada 12.marta lēmums lietā Nr. SKK-72. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2002. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003.
10. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2002. gada 4.jūnija lēmums lietā Nr. SKK-192. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2002. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003.
11. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005.
12. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2004. gada 14.janvāra lēmums lietā Nr. SKK-22. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2005. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
13. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2004. gada 9.jūlija lēmums lietā Nr. SKK-401. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2004. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.
14. Tiesu prakse sodu politikas veidošanā saistībā ar likuma piemērošanu un interpretāciju. 2005. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2005/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]
15. Atsevišķu rajona tiesu prakse sodu politikas veidošanā saistībā ar likuma piemērošanu un interpretāciju pēc Krimināllikuma 175.panta 3. un 4.daļas. 2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

16. Tiesu prakse lietās par cilvēku tirdzniecību un personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai. 2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]
17. Tiesu prakse lietās par nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem. 2006. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/summary/2006/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]
18. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 27.janvāra lēmums lietā Nr. SKK-62. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2006. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.
19. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 8.februāra lēmums lietā Nr.SKK 01-74/06. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/department2/2006/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]
20. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 2.oktobra lēmums lietā Nr. SKK-568. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2006. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.
21. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Tiesu prakse krimināllietās: notiesājoši spriedumi - atceltu attaisnojošu spriedumu vietā, attaisnojoši spriedumu - atceltu notiesājošu vietā. 2007. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/summary/2007/>[aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]
22. Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 160. un 162. panta. 2007. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2007/>[aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]
23. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 12.marta lēmums lietā Nr. SKK-32/07. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
24. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 27.marta lēmums lietā SKK-155/2007. Pieejams:<http://www.at.gov.lv/files/archive/department2/2007/kd270307.doc>[aplūkots 2012.gada 22.aprīlī]
25. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 21.maija lēmums lietā Nr. SKK-306/07. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
26. Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. 2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> [aplūkots 2012. gada 21.aprīlī]

27. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 20.februāra lēmums lietā Nr. SKK-86/08. Grām.: Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009.
28. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas kopsapulces 2008. gada 1.jūlija lēmums. Pieejams <http://www.at.gov.lv/lv/info/koplem/kldp/> [aplūkots 2012.gada 14.aprīlī]
29. Tiesu prakse lietās par krāpšanu. 2008./2009. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2009/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]
30. Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums. "Tiesu prakse krimināllietās par slepkavībām. 2009./2010. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2010/> [aplūkots 2012. gada 22.aprīlī]
31. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 18.oktobra lēmums lietā SKK - 526/2011. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/department2/2011/> [aplūkots 2012. gada 8.martā]
32. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 5.decembra lēmums lietā SKK - 636/2011. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/department2/20121/> [aplūkots 2012. gada 14.maijā]
33. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 26.marta lēmums lietā SKK-129/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/department2/20121/> [aplūkots 2012. gada 14.maijā]

Bakalaura darbs „Vieglāka soda noteikšana nekā likumā paredzētais sods” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors:

Ilze Logina

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Mag.iur. Evija Vīnkalna

Recenzents: lektore, Mag.iur. Agra Reigase

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Iveta Balode

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretāre: